

& Diakonie Parochie

Een uitgave van het
Officium Caritatis

**Jaargang 35
Nummer 1**

Maart 2022

Diaconale heilige Vincentius. *Caritas en diaconie gebeurt*

Vincent Depaul

“Verhalen vertellen maken een mens tot mens”

Mgr. de Korte “Ontwikkeling is een ander woord voor vrede”

Groningen honderdste SchuldHulpMaatje locatie

Inhoud

Ter inleiding	1
Vincent Depaul (1581-1660)	2
De voetwassing	7
Caritascampagne 'Together We' gebaseerd op 'Laudato Si' en 'Fratelli Tutti'	9
"Verhalen vertellen maken een mens tot mens"	13
Mensen geven om elkaar	17
Draagvlak voor migranten en vluchtelingen in publiek debat	19
Geroepen tot dienstbaarheid!	22
Mgr. de Korte: "Ontwikkeling is een ander woord voor vrede"	26
Energiearmoede vraagt om moreel en politiek protest	29
"In God is geen kwantiteit, alleen maar kwaliteit"	31
Groningen honderdste SchuldHulpMaatje locatie	33
Diaconaat en ouderen Boekbespreking	36
<i>Verdriet in de ogen kijken - Met rouwenden verkeren</i> boekbespreking	38
Agenda & Weetjes	40
Colofon en logo	

Meditatief: *Werken van barmhartigheid*

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

Het afgelopen kwartaal nam de corona epidemie een wending. Een nieuwe variant bleek meer besmettelijk, maar minder ziekmakend, mede omdat een groot deel van de bevolking is gevaccineerd. Tegen het einde van februari kon kabinet Rutte IV de beschermende maatregelen versoepelen en kon de samenleving richting normaal gaan. Is nu alle leed geleden? Nee, er sterven nog veel mensen aan corona en velen lijden aan long-covid. Noden genoeg in Nederland. Diaconie en caritas kunnen volop aan het werk. In dit nummer staan verhalen van diaconie en caritas in de praktijk.

In de serie over diaconale heiligen leest u in dit nummer over de diaconale heilige Vincent DePaul. In de serie diaconale bijbelteksten toegelicht lezen we in het Johannes evangelie over de voetwassing. Er komt een nieuwe Caritas Campagne 'Together We', die theologisch terug grijpt op de sociale encyclieken 'Laudato Si' en 'Frateli Tutti'. Bisschop de Korte vertelt er over door in zijn interview. En we leren hoe het publiek debat over vluchtelingen en migranten gaat.

In dit nummer leest u veel over de praktijk van diaconie en caritas. Het diaconaal interview is met Hermen van Dorp, coördinator opbouwwerker Huis van Dominicus in Utrecht. We horen hoe diaconie in het hart van de H. Kruisparochie in Neunen. We maken de praktijk van de Parochiële Caritas Instelling van de Drie-eenheidparochie in Nieuwegein mee. Groningen is de honderd-

ste SchuldHulpMaatje locatie. We nemen afscheid van de in december overleden René Grotenhuis. Een nieuwe nood in deze tijd is hoe huishoudens met een laag inkomen om moeten gaan met de energie omschakeling: energiearmoede. Hans de Waal promoveerde op het boek 'Diaconaat en ouderen', en we leren dat de auteur vooral naar het protestantse diaconaat gekeken heeft. Ouders die hun kind hebben verloren door overlijden schrijven ontroerende verhalen in 'Verdriet in de ogen kijken' en maken ons deelgenoot van hun verdriet en hoe ze daar mee omgegaan zijn. Nieuwtjes, weetjes en het gedicht op de achterpagina vormen het slotdeel van het nummer.

We zijn in jaargang 35 aangeland. Toen we in 1988 begonnen hadden we niet de gedachte zo ver te kunnen reiken. Er blijkt veel te leven in diaconie en caritas. Desondanks hebben we de afgelopen jaren telkens betalende lezers verloren. We zijn onder de 350 terecht gekomen. Dat is te weinig voor een gedrukt tijdschrift. Hoe lastig het besluit ook is, u krijgt nog drie boekjes dit jaar. Dan houdt het papieren tijdschrift op. Hoe het tijdschrift er daarna uit gaat zien is nu nog in bespreking. Hopelijk is er in het najaar meer nieuws bekend. We houden de abonnementsprijs op 30 euro. Uw leeservaringen, reacties en meningen zijn welkom bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

NIEUW ADRES

Officium Caritatis | Postbus 13049, 3507 LA Utrecht | e-mail: administratie@rkdiaconie.nl

Vincent Depaul (1581-1660)

Jan Maasen is medewerker diaconie en missiesecretaris bisdom Rotterdam

“Ook de Kerk als gemeenschap moet de liefde in praktijk brengen. Daarom heeft de liefde ook behoefte aan organisatie als voorwaarde voor geordend, gemeenschappelijk dienen.”

Deze uitspraak van paus Benedictus XVI in zijn encycliek ‘*Deus Caritas Est*’ (n. 20) zou je het levensmotto kunnen noemen van Vincent Depaul, bij ons ook wel bekend onder zijn verlatiniseerde naam Vincentius a Paulo. Niet voor niets is hij de patroonheilige van liefdadigheidsinstellingen en caritatieve verenigingen en is de Vincentiusvereniging naar hem vernoemd.

Vroege jaren

Vincent werd geboren op 24 april 1581 als derde kind in het gezin van Jean de Paul en Bertrande de Moras. Zijn vader had een eigen boerderij in het dorpje Pouy, in de buurt van Dax in het zuidwesten van Frankrijk. Hij was niet rijk, maar ook niet onbemiddeld. De vier zonen konden niet allemaal op de boerderij blijven. Omdat Vincent het beste kon leren, werd hij aangemoedigd om te gaan studeren en priester te worden. Een carrière in de geestelijke stand was in die tijd hét middel om hogerop te komen op de maatschappelijke ladder. Na het college in Dax ging hij theologie studeren in Toulouse. Met verschillende bijbaantjes, waaronder directeur van een klein internaat in Buzet-sur-Tarn, wist hij na de dood van zijn

vader in 1598 in zijn onderhoud te voorzien. Zijn praktische inslag en vindingrijkheid lieten zich toen al gelden: binnen korte tijd wist hij het internaat naar Toulouse te verplaatsen, zodat hij makkelijker zijn studie kon voortzetten. Op 23 september 1600 werd hij tot priester gewijd, op veel te jonge leeftijd (19 jaar) volgens de nieuwe decreten van het Concilie van Trente. Dat

had de minimumleeftijd voor de priesterwijding immers op 24 jaar gesteld. Sommige levensbeschrijvingen hanteren dan ook als geboortjaar 1576, om in de pas te lopen met de kerkelijke wetgeving. Maar in het Frankrijk van die dagen waren de hervormingen van het Concilie van Trente nog lang niet overal doorgevoerd en historisch onderzoek heeft uitgewezen, dat Vincents geboortjaar echt 1581 was.

Slaaf en priesterloopbaan

Na zijn priesterwijding zette hij zijn studie theologie voort, die hij afrondde in 1604. Korte tijd gaf hij les aan de universiteit van Toulouse. In 1605 reisde hij naar Marseille om een erfenis te regelen. Op de terugweg werd hij op zee overvallen door Turkse zeerovers die hem in Tunis als slaaf verkochten. Twee jaar lang diende hij onder vier meesters. Eenmaal vrijgekomen, verbleef hij enige jaren in Rome om in 1609 terug te keren naar Frankrijk. Daar vestigde hij zich in Parijs en bleef op zoek naar kerkelijke functies met voldoende financieel gewin. Bij

die zoektocht kwam hij ook in contact met de hoogste kringen. Zo werd hij al snel raadgever en aalmoezenier van Margaretha van Valois, de gescheiden echtgenote van koning Hendrik IV. Maar ook leerde hij Pierre de Bérulle kennen. Deze aalmoezenier van de koning vond dat de vernieuwing van de kerk alleen kon plaats vinden als de priesters zelf een heilig leven zouden leiden. De omgang met De Bérulle zette Vincent aan het denken, die tot dan vooral op zoek was geweest naar meer inkomsten en bijkomende titels. Op voorstel van De Bérulle werd Vincent benoemd in 1612 als pastoor in Clichy, na 12 jaar priesterschap zijn eerste parochie. Het werk in de parochie beviel hem, maar toch trad hij binnen anderhalf jaar in dienst van de familie De Gondi als leraar voor de kinderen en als geestelijk leidsman van mevrouw De Gondi. Geregeld werd hij ook gevraagd om de uitgestrekte bezittingen van de familie te bezoeken. In de parochies op deze landerijen werd hij getroffen door de armoedige levenswijze van de bevolking en hun religieuze onwetendheid. Veel priesters verwaarloosden hun taken, konden nauwelijks de eucharistie op een correcte wijze vieren en hoorden nooit biecht.

Kantelpunt

Twee gebeurtenissen in 1617 vormden een kantelpunt in Vincents leven. Tot dan wilde hij vooral hogerop komen, voldoende geld verdienen voor een comfortabel leven en vroeg met pensioen gaan. De eerste gebeurtenis speelde zich af in januari 1617. Tijdens een verblijf met de familie De Gondi op hun kasteel in Folleville in Picardië werd hij bij een op sterven

liggende boer geroepen om hem de biecht af te nemen. Die verkeerde in gewetensnood, omdat hij jarenlang niet had kunnen biechten. Toen hij bij terugkomst dit vertelde aan mevrouw De Gondi, raadde zij hem aan onderricht te geven aan de parochianen en een algemene biecht te organiseren. De respons van de bevolking was zo groot, dat hij een aantal jezuïeten moest inschakelen om hem te ondersteunen.

De eerste volkssmissie was geboren, waarbij hij ontdekte dat hij als boerenzoon de harten van de bevolking kon raken met concrete voorbeelden uit het leven in plaats van met geleerde en doorwrochte preken.

Confrérie de la Charité

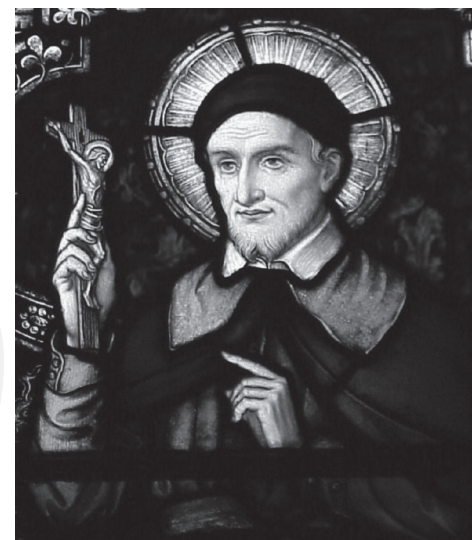
De tweede gebeurtenis vond ruim een half jaar later plaats. Vincent had intussen zijn werkgever verlaten om pastoor te worden in Chatillon-les-Dombes, waar het oratorium dat de Bérulle had gesticht,

verantwoordelijk was voor de zielzorg. Hij had gehoord, dat in een afgelegen huis alle leden van een familie ziek te bed lagen, geen eten en medicijnen meer hadden en er niemand was om voor hen te zorgen. “Ik werd er sterk door getroffen,” zou hij later schrijven, “en besloot dit aan te halen tijdens de preek en een oproep te doen deze mensen te helpen. In de namiddag ging ik zelf naar deze familie met wat voedsel, maar tot mijn verbazing zag ik als het ware een processie van parochianen die allen naar het huis trokken om deze armen te ondersteunen.” Zijn woorden hadden gevolg gekregen, maar wel ongeordend en chaotisch. Daaruit trok hij de

Vincent Depaul

[Foto: wikipedia]

Vincent Depaul glas-in-lood-raam
[Foto: St Agneskerk Amsterdam]

conclusie, dat er wel veel liefde is, maar dat die slecht is georganiseerd. Daarin bracht hij zelf verandering door een meer structurele vorm van liefdadigheid in deze parochie op te bouwen. Of in zijn eigen woorden: “Toen bracht God me op het idee: deze vrouwen zouden moeten kunnen samenwerken om uit liefde tot God de armen te helpen.” Hij vond acht dames bereid om samen een

vereniging te vormen met als doel de armen materieel en spiritueel te helpen in een geest van nederigheid, eenvoud en liefde. De eerste ‘Confrérie de la Charité’ was een feit. De leden werden de Dames van Liefde genoemd of de dienaressen van de armen. Daarmee startte Vincent een kleine revolutie. Het was in die tijd vrij ongebruikelijk, dat vrouwen zich inzetten voor de armen en daarvoor ook een zekere verantwoordelijkheid kregen.

Oprichten van caritas verenigingen

Zijn verblijf in Chatillon-les-Dombes duurde niet lang. Op verzoek van de familie De Gondi keerde hij begin 1618 terug naar Parijs, maar hij kreeg wel alle ruimte (en de middelen)

om in de parochies op de uitgestrekte landerijen van de familie met een groepje priesters volksmissies te houden van enige weken. Daarbij streefde hij er ook naar telkens iets blijvends achter te laten: een caritasvereniging naar het model van Chatillon. Daarnaast verkreeg hij ook andere benoemingen. Zo werd hij in 1619 benoemd tot koninklijke aalmoezenier van de galeien. Geregeld bezocht hij de galeislaven in de gevangenissen en op de schepen. In Marseille stichtte hij een ziekenhuis voor de galeislaven, waar zij regelmatig bezocht werden door leden van de caritasverenigingen. Vincent bleef doorgaan met het oprichten

van dergelijke verenigingen, niet alleen voor vrouwen, maar ook voor mannen of gemengd (mannen, vrouwen en jongeren). Bij elke oprichting zorgde hij ervoor, dat de vereniging ook inkomstenbronnen had, zoals vaste donaties van rijke parochianen, geregelde collectes met toestemming van het bisdom of inkomsten uit bezittingen van parochies of abdijen.

Voorts werd hij veel gevraagd voor het geven van retraites aan seminaristen en priesters en werd hij geestelijk begeleider van een kloosterorde en de weduwe Louise de Marillac.

Congregatie van de Missie

Omdat het steeds moeilijker werd om priesters bereid te vinden met hem op missie te gaan, richtte hij in 1625 een eigen congregatie voor dit doel op, de congregatie van de Missie. In 1633 werd die ook door Rome erkend. Toen het aanvankelijke gebouw te klein werd, verkreeg Vincent de priorij van Saint Lazare voor zijn congregatie. De leden van deze congregatie staan sindsdien dan ook beter bekend als de Lazaristen.

De congregatie breidde zich gestaag uit. Nog tijdens zijn leven werden 12 seminaries opgericht in verschillende Franse bisdommen en vanaf 1645 werden ook leden gestuurd naar verschillende missiegebieden in Afrika en naar Polen, Ierland en Schotland. Niet alle stichtingen waren overigens succesvol.

Dochters der Liefde

Vanaf 1629 schakelde Vincent Louise de Marillac steeds meer in bij de begeleiding van de caritasverenigingen. Zij constateerde, dat deze Dames van Liefde vaak de noodzakelijke grondhouding misten in hun contact met armen en zieken. Uit vrees om echt met de

De heilige Vincentius wordt altijd afgebeeld met kinderen
[Foto: Catawiki]

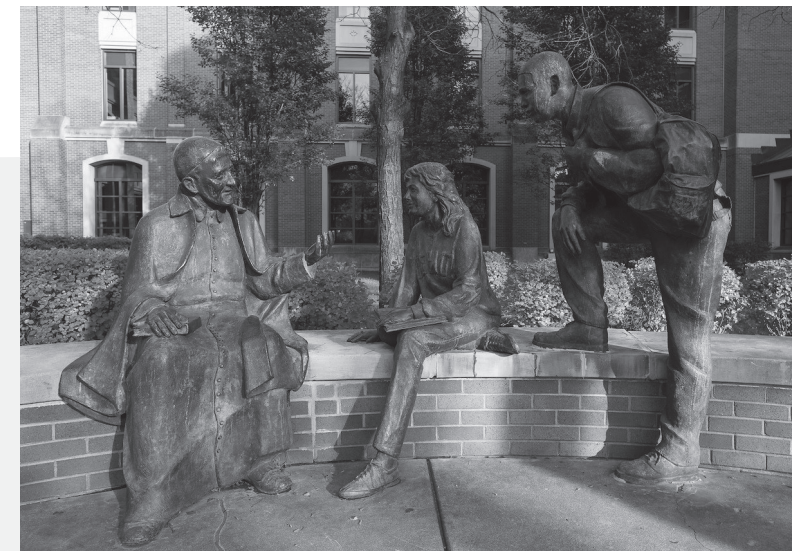

Vincent Depaul beeld bij klooster Lazaristen Panningen
[Foto: Lazaristen Panningen]

armen in contact te komen, gaven zij de aalmoezen vanuit de hoogte. Louise de Marillac stelde daarom voor om enige eenvoudige meisjes te zoeken die de dames bij dit werk konden assisteren. Langzaam liet Vincent dit idee rijpen, zoals hij vaker koos voor de weg van de geleidelijkheid: “We moeten met de Voorzienigheid op wandel gaan, en het tempo van de Voorzienigheid volgen, niet te traag en niet te vlug.”

Eind 1633 nam Louise enige vrouwen in haar huis op, die zich aan dit werk gingen wijden, wat als de start beschouwd kan worden van de congregatie van de Dochters der Liefde. Het zou nog enige jaren duren, voordat de groep vrouwen een duidelijk statuut kreeg. Vincent wilde voorkomen dat zij werden gezien als vrouwelijke religieuzen, omdat zij dan in een slotklooster zouden moeten gaan

wonen en niet in de wereld actief konden zijn. Dat was voor vrouwen de enige erkende vorm van religieus leven, die de Kerk tot dan kende. Ze werden daarom ook geen zusters genoemd, maar dochters. In de regel schreef Vincent het volgende: “Ze zijn ervan overtuigd dat ze geen religieuzen zijn, want deze staat is niet verenigbaar met de opdracht van hun roeping. Doch meer dan religieuzen, die gebonden zijn door het slot, zijn zij blootgesteld aan de gevaren van het kwaad, want ze hebben als klooster de huizen van de zieken; als cel een huurkamer; als kapel de parochiekerk; als kloostergangen de straten van de stad; als slot de gehoorzaamheid, want ze gaan nergens dan bij zieken en op die plaatsen waar hun dienst hen roept. Als tralies hebben zij de vreze Gods, als sluier hebben ze de ingetogenheid. Ze hebben evenveel en zelfs meer volmaaktheid nodig dan wanneer ze geproft zouden zijn in een religieuze

Vincent Depaul beeld DePaul University Chicago

[Fotograaf: Delaney Morrison]

Vincentius a Paulo & St. Louise de Marillac onbekende schilder
[Foto: marktplaats advertentie]

orde omdat hun enige professie bestaat uit een blijvend vertrouwen in de voorzienigheid van God en uit hun zelfgave in dienst van de armen. Om deze redenen zullen ze zich overal even bescheiden, ingekeerd en voorbeeldig gedragen als echte religieuzen in hun klooster.”

Caritasminister

Vincent's werklust was ongekend. Naast de zorg voor de beide congregaties, de noodzakelijke vorming van priesters en andere kerkelijke aangelegenheden werd hij ook steeds meer een politieke autoriteit. Toen in 1635 de oorlog uitbrak tussen Frankrijk

Wandbord heilige Vincentius a Paulo
[Foto: Hub Crijns]

en Spanje en een grote stroom vluchtelingen op gang kwam richting Parijs, startte hij prompt een hulpactie. In de jaren daarna zou hij zich blijven wijden aan de ondersteuning van vluchtelingen en oorlogsslachtoffers. Velen zagen hem toen als een informele staatssecretaris voor de vluchtelingen, een functie die hij vanaf 1651 ook officieel zou bekleden. Een tijdlang was hij ook lid van de gewetensraad die de koning bijstond in

zijn beleid rond kerkelijke zaken. Zijn gezondheid nam langzaam af, zeker na een ernstig ongeluk in 1658. Vincent stierf op 27 september 1660 in Parijs en werd begraven in de kerk St Lazare in Parijs. Paus Clemens XII verklaarde hem heilig in 1737 en sindsdien is Vincent de patroon van de caritas.

Vincent Depaul

Vincent Depaul heeft door zijn niet aflatende inzet en creativiteit de armenzorg in en buiten de parochies vernieuwd, maar ook bijgedragen aan het bestrijden van de geestelijke armoede door volksmissies en een betere opleiding van priesters. Beide vernieuwingen waren geworteld in het gebed. “De rechtvaardigheid eist van ons niet alleen anderen te dienen, maar ook zorg te dragen voor ons eigen geestelijk leven. Reserveer een bepaalde tijd voor de armen en trek je verder niets aan van het gepraat van de mensen, maar doe wat je te doen hebt. We moeten de armen dienen, maar mogen onszelf daarbij niet verliezen.”

Br. René Stockman f.c., ‘Vincentius achterna. Onze voorkeurskeuze voor de armen’, Halewijn, Antwerpen, 2009
<http://www.heiligen.net/heiligen/09/27/09-27-1660-vincentius.php>

De voetwassing Johannes 13,1-15

Diaken Vincent de Haas

Deze Bijbeltekst horen we elk jaar op Witte Donderdag en is het fundament van alle diaconale werk. Elke diaken krijgt deze tekst mee als het oriëntatiepunt van zijn werken voor samenleving en kerk.

Het evangelie over de voetwassing is de inleiding tot het hele lijdensverhaal volgens Johannes. De hoofdstukken 13 tot en met 19 bestrijken een tijdspanne van 24 uur. We zijn dichtbij wat er in die uren gebeurt (volgens Johannes). De beschrijving begint met de maaltijd die Jezus met zijn vrienden wil houden. Anders dan in de andere evangeliën begint de maaltijd met een voetwassing. Het is tegelijk het begin van een diepgaand onderhoud tussen Jezus en zijn leerlingen.

Jezus is in zijn uur gekomen

Tijdens de bruiloft in Kana zegt Jezus tegen zijn moeder: ‘Mijn uur is nog niet

gekomen’ (Joh. 2,4). Nu wel. Dit is het uur van het ultieme teken dat Jezus gaat stellen. Hij gaat zijn liefde betonen tot het uiterste (Joh. 13,1). Hier gaat het dus om in de hoofdstukken 13 tot en met 19. Het tonen van die liefde begint met het wassen van de voeten, hetgeen Jezus doet tijdens het laatste avondmaal. De voetwassing is een vormend onderdeel ervan. Hier doet Jezus wat in de hymne in de Filippenzenbrief wordt verwoord (Fil. 2,7): Hij neemt het bestaan van een slaaf aan. In de tijd van Jezus was de voeten van anderen wassen een taak van slaven. Zo geeft Jezus zijn vrienden een teken van uiterste liefde dat ze kunnen navolgen. Zij hoeven niet de kruisdood te ondergaan (overigens de doodstraf voor een slaaf). Het offer op het kruis is eenmalig. Dat hoeven leerlingen van Jezus niet letterlijk te herhalen. Ze kunnen wel elkaar de voeten wassen (Joh. 13,15). Dat lijkt een relatief gemakkelijke opdracht. Jezus voegt er nog iets aan toe, namelijk een zaligspreking: Je bent zalig (gelukkig) als je er ook naar handelt (Joh. 13,17).

Dienaar zijn

De opdracht van Jezus aan zijn leerlingen is: niet de baas willen zijn, maar de dienaar van allen willen zijn. Dat is doen wat Hij zelf heeft voorgedaan. Dat klinkt mooi, maar is zo moeilijk voor zoveel mensen. De baas spelen ligt meer in onze aard. Dat begint al bij het verhaal over Kaïn en Abel (Genesis 4). We zien het ook in de weigerachtige houding

Paus Franciscus wast en kust de voeten van gevangenen in de Regina Coeli gevangenis in Rome
[Foto: Photo News]

van Simon Petrus: waarom zou ook ik een slavenhouding aannemen in mijn leven? Hij wijst niet alleen de slavenhouding van Jezus af; hij wil de consequentie ervan ook niet aanvaarden. Pas na de dreiging 'dan zal je ook mijn erfdeel niet ontvangen' gaat hij overstap. In Petrus kunnen we onszelf herkennen.

Wat hebben wij nodig om mee te doen?

Elkaar de voeten wassen lijkt in onze dagen een simpele handeling. Dat kan je gemakkelijk doen als er een strand- of boswandeling is geweest. Maar hier wordt iets meer gevraagd.

In de liturgie van de kerk is er één keer per (kerkelijk) jaar de handeling van de voetwassing door de celebrant. Ook de bisschop en de paus doen hierin mee. Het is een mooi symbool op Witte Donderdag. De instelling van de Eucharistie heeft alles met dienstbaarheid, caritas en diaconie van doen. Het laat zien dat Eucharistie en Diaconie (= Caritas) onlosmakelijk met elkaar van doen hebben. Paus Benedictus XVI heeft daarop in 'Caritas Deus Est' gewezen (2005, nr. 14). Er bestaat geen eucharistie zonder diaconie en er bestaat geen diaconie zonder eucharistie. Waar er één mankeert, mankeert er iets fundamenteels aan de kerk zelf. Datzelfde geldt voor het leven van elke christen. Het een kan in het leven van een christengelovige niet zonder het andere. Juist dat typeert de christengelovige. Vieren van de eucharistie is tegelijk bouwen aan een netwerk van liefde in de samenleving, aldus Mgr. J. van den Hende. Dit voorkomt dat de voetwassing op Witte Donderdag een ritueel gebaar wordt. Een keer per jaar doen we dit in de liturgie, omdat het zo past bij de lezing uit het Johannesevangelie van die dag. Toch komt het wat karig over. Iedere zondag (om niet te zeggen: elke dag) als we eucharistie vieren, gaat het tegelijk om diaconie. De nood van de armen mag naar het altaar gebracht worden. De verzamelde gaven worden gebruikt om de nood van de armen te lenigen. Elke deelnemer aan de eucharistie wordt aan het eind gezonden om de liefde te delen die zij/hij zelf ontvangen heeft.

Wat is onze eigen dagelijkse houding?

Augustinus van Hippo wijst erop dat het 'wassen van de voeten' een houding van nederigheid is. Dat is de houding om een ander dienstbaar te willen zijn. Doe niet alleen met je hart, maar ook met je handen wat dit inhoudt. Zoals Jezus concreet laat zien wat het tonen van de uiterste liefde is, zo moet de leerling van Jezus dat ook concreet laten zien. Een invulling is gastvrijheid. Hoe gastvrij ontvang je een ander? Welke zorg heb je dat die zich thuis voelt bij jou? Wat heeft de ander nodig om met 'gewassen voeten' aan tafel te kunnen aanschuiven? Voeten wassen is in deze uitleg praktisch doen.

Augustinus geeft nog een ander voorbeeld

Dat bij iemand de voeten gewassen moeten worden, wijst erop dat die persoon de wereld ingetrokken is. Je kan de wereld niet ingaan zonder vuil te worden. In het Nederlands zouden we zeggen: een mens moet wel vuile handen maken. Wat heeft zij/hij anders gedaan in die wereld? Wie in actie komt, ontkomt er niet aan om fouten te maken, wellicht een zonde te begaan. In dit kader geeft Augustinus aan dat het niet om het sacrament van boete en verzoening gaat, maar om iets eenvoudigers, om elkaars fouten en zonden te vergeven. Elkaar de voeten wassen is elkaar vergeven, zoals we in het Onze Vader bidden: vergeef ons onze schulden zoals ook wij vergeven aan onze schuldenaren. Augustinus antwoordt op de vraag of dit kan: Ja, dat kan. "Laten we elkaar dus onze fouten vergeven en onderling voor onze fouten bidden en op die manier als het ware elkaars voeten wassen." Het is namelijk onze taak om met de hulp van Christus elkaar te dienen in liefde en nederigheid.

Aurelius Augustinus, 'De laatste visvangst', Utrecht 2021, bij 'elkaar de voeten wassen', Verhandeling 58 over het Johannes-evangelie.

Caritascampagne 'Together We' gebaseerd op 'Laudato Si' en 'Fratelli Tutti'

Harry Notermans is hoofdaalmoezenier Sociale Werken Bisdom Roermond

De encyclieken 'Laudato Si' en 'Fratelli Tutti' kunnen alleen goed landen wanneer alle katholieke gelovigen en alle mensen van goede wil bereid zijn nu concreet te handelen en hun bijdrage te leveren aan een antwoord op de huidige ecologische en sociale crisis.

De organisaties die deel uitmaken van Caritas Internationalis zetten in op een wereldwijde bewustwordingscampagne 'Together We' en op zoveel mogelijk gemeenschappen, die ter plaatse in actie komen. Ze bevorderen in samenspraak met andere personen in hun kerk, met andere geloofsgemeenschappen en met brede lagen van de samenleving een integrale in wereldwijde verbondenheid.

Geloof zonder daden is dood

Als gelovigen weten we dat het geloof zonder daden dood is (Jacobus 2). God, Schepper van hemel en aarde, heeft alles goed geschapen. Hij heeft ons naar zijn beeld gevormd en alle schepselen aan onze zorg toevertrouwd. Daarmee geeft Hij ons ook de verantwoording voor het behoud van ons 'gezamenlijk huis' in de toekomst. We staan voor een grote uitdaging om naar de woorden van paus Franciscus het hele mensengeslacht samen te brengen op zoek naar een duurzame en integrale ontwikkeling, omdat we weten dat dingen kunnen veranderen ('Laudato Si', 13). Dat vraagt een dieper luisteren, een grotere gevoeligheid en creativiteit en de bereidheid om te delen wat we hebben: onze kennis, ons geloof, onze hoop. En om, ieder afzonderlijk en allen tezamen, te werken aan het gemeenschappelijk welzijn.

Paus Franciscus voor ecologische en sociale rechtvaardigheid

[Foto: Vatican News]

Theologische onderbouwing

In zijn spreken over economische en sociale gerechtigheid en klimaatrechtvaardigheid doet paus Franciscus een beroep op zowel de menselijke verantwoordelijkheid als op het katholieke geloof, waarbij hij de theologische fundering verklaart in hoofdstuk 2 van 'Laudato Si'. De christelijke theologie dankt haar visie op de schepping als geschenk van God aan haar joodse wortels. De beide scheppingsverhalen in Genesis beschrijven God als de bron van alle bestaan. Genesis 1 en 2 noemt de menselijke roeping tot voortplanting maar ook tot bescherming van de tuin en van alles wat daarin leeft. Dus: groei maar ook bescherming. Geen groei zonder bescherming!

De Psalmen en de wijsheidsliteratuur schetsen de schepping ook als deelhebben aan de lof aan God, de Schepper. De mens is geroepen tot een houding van verwondering over Zijn macht en goedheid.

Aan het begin van de encycliek citeert paus Franciscus de heilige Franciscus van Assisi, wiens naam hij aannam bij zijn pauskeuze. Deze 13e eeuwse heilige noemde alle schepsels zijn broeders en zusters, geroepen om samen Gods lof te zingen. Volgens de paus wordt iemand die de schepping ziet als Godsgeschenk, vanzelf goedgeefs ('*Laudato Si*' 220) en beschouwend. Hij wijst op de drievoudige verhouding van de mensen: naar God, naar elkaar en naar de aarde ('*Laudato Si*' 66). Hierin klinkt duidelijk Franciscus' Zonnelied door.

Sint Maarten reliëf Choorstraat 3 Utrecht door Ton Mooy
[Fotograaf: Hub Crijns]

Een gemeenschappelijk huis

Paus Franciscus bedoelt in '*Laudato Si*' met 'integrale ecologie' het inzicht om onze verhouding met de schepping te herontdekken alsook de opdracht om de biodiversiteit te behouden en de toekomst te beschermen van het leven op aarde, ons 'gemeenschappelijk huis'. Hij pleit voor een nieuw cultureel paradigma ('*Laudato Si*' 108) om vooruitgang te zien als een 'menselijke en integrale ontwikkeling'. Dat betekent niet: de economie afremmen, en wel: menselijk handelen sturen in de richting van respect voor de natuur en voor de menselijke waardigheid. De paus pleit voor een ecologische bekering: de verzoening met alle schepselen, een herontdekking van de schoonheid en de talenten van iedereen, vanuit hoop, wijsheid en wederzijdse openheid. Ecologie beschermt de natuur en motiveert ook de mensen. We zijn alleen maar rijk, wanneer we onze vaardigheden delen. We zijn arm wanneer iemand wordt uitgestoten, gewond of achtergelaten. Deze tweevoudige ecologie heeft oog voor de natuur, voor alle leven, en voor iedere individuele persoon.

De wereld in crisis

Paus Franciscus heeft onophoudelijk erop gewezen, dat de crisissen in diverse delen van de wereld met elkaar in verband staan. De ecologische en de financiële crisis hebben

een diepe impact op het sociale leven, terwijl gezondheids crisissen een diepe invloed hebben op de economie. Dat maakt een dialoog noodzakelijk tussen partijen binnen een land en ook tussen landen. Ecologie, opvoeding, gezondheid, gerechtigheid en vrede vormen samen één en hetzelfde aandachtsveld: de toekomst van ons gemeenschappelijk huis en van de mensheid. Eén aspect van de schepping beschermen betekent heel de schepping beschermen.

De spiritualiteit van de barmhartige Samaritaan

Ecologie is een eenvoudige levensstijl: de vreugde en blijdschap om het menselijk bestaan samen te delen. Daarom gaat ecologie hand in hand met broederschap. Samenwerking betekent dat iedereen zowel aan de ander kan geven als van de ander kan leren. Het bestaansrecht van de ander erkennen, betekent ook van die ander te willen leren. Die universele liefde opent wegen naar sociale vriendschap, waar in broederlijke verbondenheid niemand wordt uitgesloten. Paus Franciscus neemt de parabel van de barmhartige Samaritaan als uitgangspunt van zijn encycliek '*Fratelli Tutti*', waarin hij uitlegt dat we soms de struikrovers zijn, dan weer de gewonde man aan de kant van de weg, soms de voorbijgangers die wegstijgen van de lijdende mens aan de kant van de weg, en dan weer zijn we de barmhartige Samaritaan, die in staat is tot compassie en liefde. Deze parabel ken-

den we al, maar de paus leert ons op een nieuwe manier ernaar zien. Hij beschrijft de barmhartige Samaritaan als rolmodel van universele liefde, die een vreemde niet als vreemdeling maar als broeder behandelt. Hij brengt hem naar een herberg, en laat zo ook de herbergier participeren in de universele liefde. Hij besteedt er zijn eigen geld aan, en belooft bij te betalen wat het meer kost.

Zorgende gemeenschappen opbouwen op een synodale weg

Voor deze pastorale reflectie heeft de directeur van Caritas Internationalis India, pr. Paul Moonjely, terecht opgemerkt, dat een integrale ecologie en universele broederschap ons uitnodigt tot nieuwe verhoudingen van gemeenschap en participatie, op een synodale weg.

De Kerk heeft de pastorale verantwoordelijkheid om de weg te gaan van zorg voor de schepping, dialoog voor vrede en universele liefde. Zorgen voor de wereld betekent vanzelf zorgen voor onszelf. We moeten steeds meer leren zien als één mensenfamilie die ons gemeenschappelijk huis bewoont. We komen zagezegd voort uit dezelfde moederschoot en zijn allen geroepen tot een menselijke waardigheid die niemand buitensluit. Fr. Moonjely voegde hieraan de volgende pastorale inzichten toe.

Concreet handelen: van lokaal naar globaal

Een integrale ecologie kan in broederlijke verbondenheid alleen tot stand komen langs de weg van internationale samenwerking, intercultureel begrip en constructieve dialoog. Vertrekpunt van ieder handelen is de lokale context, bezien vanuit een dialoogcultuur, een inclusieve agenda

en een geest van subsidiariteit. Daarbij moeten mensen gelegenheid hebben om deel te hebben aan beslissingen die hen en hun belangen raken.

Parochiële caritas voor lokale acties

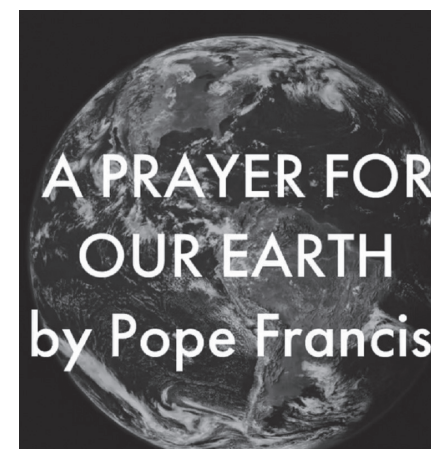
Een parochiële caritas instelling betekent een pastorale benadering van onderop, in een levendige samenwerking tussen alle geledingen van de gemeenschap (leken, jeugd- en vrouwengroepen, religieuzen, priesters). Zij helpt de lokale kerkgemeenschap om de roeping van het evangelie handen en voeten te geven: door elkaar te dienen en door zorg te dragen voor mensen en voor de schepping. Zo kan de parochiële caritas de spil

zijn van alle pastorale acties, en het vertrekpunt voor concrete milieudoelstellingen die de kerk in haar jaarplan vastlegt.

Ecologisch onderwijs en catechese

De ecologische problemen kunnen niet los worden gezien van de religieuze kernwaarden die worden onderwezen in de catechese aan verschillende groepen, met name gezinnen, kleine christelijke ge-

meenschappen, scholen etc. Alle middelen - ook sociale media - moeten verstandig worden gebruikt om met name de jeugd te bereiken in dit digitale tijdperk. Waardevol uitgangspunt voor de ecologische opvoeding van kinderen en jongeren is paus Franciscus' visie op integrale ecologie, broederlijkheid en de schoonheid van alle schepselen. Kenmerken zijn: inclusiviteit, dialoog, duurzaamheid en uitdaging voor jonge mensen in het digitale tijdperk.

Een gebed voor moeder aarde door Paus Franciscus
Earth Day 2018 [Foto: Vatican News]

Gezondheid en welzijn

Zorg voor zieken en zwakkeren is een pastorale plicht om te komen tot harmonie met de Schepper en zijn schepselen. De natuur geeft ons genoeg voedsel voor onze verzadiging, maar niet voor onze gierigheid; meer dan genoeg om te delen maar niet om te hamsteren. Onze diaconie moet uitnodigen tot een deelcultuur, waartoe *'Fratelli Tutti'* oproept. De Covid-19-pandemie laat zien dat er nog een lange weg te gaan is naar een gezondheidszorg, die bereikbaar is voor ouderen en armen.

Samaritanen van de caritas

Broederlijkheid en gerechtigheid beginnen overal daar waar de ene mens de ander wil helpen. Politieke betrokkenheid gebaseerd op sociale gerechtigheid draagt bij aan het algemeen welzijn (*'Fratelli Tutti'* 180). We hebben Samaritanen van de Caritas nodig, met name onder onze vrijwilligers.

Campagnes

Campagnes betekenen een kans voor initiatieven tot behoud van de schepping en tot eerlijke voedselverdeling. Ze kunnen de gemeenschap op een creatieve manier in beweging krijgen. Denk aan Groene Kerken of aan Groene Zones.

In zekere zin komt daarmee weer een stukje van de Tuin van Eden in zicht. Dat was immers altijd 'de tuin van God' (Jesaja 51, 3). Laten we bewust omgaan met ons voedsel, voedselveiligheid, de kilometers die ons voedsel aflegt, etc.. Ieder stukje grond in bezit van een familie, een parochie of kloostergemeenschap kan worden ingericht ter bevordering van biodiversiteit. Op die manier kan een gemeenschap ecologisch bewust zichzelf van voedsel voorzien.

In het verlengde daarvan kan een campagne uitnodigen tot 'CO2-vasten'. De gemiddelde uitstoot per persoon in verstedelijkt gebied is 10 ton CO₂, tegenover 2 ton CO₂ in landelijk gebied. In veertig dagen CO₂-vasten kan heel wat klimaatgerechtigheid worden bereikt.

Conclusie

In zijn pastorale brief *'Novo Millennio Ineunte'* (50) riep de H. Paus Johannes Paulus II op tot een nieuwe creativiteit van de liefde.

De caritas is een geweldige kans om onze missie waar te maken, en onze visie te realiseren zoals vastgelegd in *'One Human Family, One Common Home'*, bekeken vanuit *'Laudato Si'* en *'Evangelii Gaudium'*, en nog eens versterkt door *'Fratelli Tutti'*. Een leven gebaseerd op waarden van zorgzaamheid en broederlijkheid tegenover de schepping en onze medemensen, is zinvol en is een lofzang naar de Schepper: 'De hemel verkondigt de majesteit Gods, het zwerk meldt het werk zijner handen' (Ps. 19, 1). Laten we ons steeds herinneren dat we een creatieve Schepper dienen en dat de pracht van zijn schepping ons vanzelf brengt tot eerbied naar Hem. Hoe kunnen we beter afsluiten dan met deze mantra: "*Lokah Samastha Sukhino Bhavanthu*", dat wil zeggen: 'Dat er welzijn mag zijn voor de volkeren, dat heel de wereld gelukkiger moge worden'.

Dit artikel is een vertaling en bewerking van 'Promoting communities of care for integral ecology and universal love. A theological and pastoral reflection for the CI Campaign on Laudato Si' and Fratelli Tutti', van de hand van Mgr. Pierre Cibambo van Caritas Internationalis. "Together We" is een wereldwijde actie voor mens én natuur. De driejarige campagne ging van start op 13 december 2021, de dag na de zeventigste verjaardag van het internationale Caritas-netwerk. <https://www.caritas.org/togetherwe/> <https://www.cordaid.org/nl/nieuws/together-we-de-nieuwe-wereldwijde-caritas-actie-voor-ons-gemeenschappelijk-huis/>

“Verhalen vertellen maken een mens tot mens”

Het diaconaal interview is met **Hermen van Dorp**, coördinator/opbouwer van het Huis van Dominicus in Utrecht Oog en Al

Hermen van Dorp heeft in zijn jeugd al geleerd om naar mensen om te zien. Zijn vader bezocht mensen van de kerk die het lastig en moeilijk hadden.

Roots in de biblebelt

“Door die keuzes ontwikkelde ik oog en oor voor als dingen niet klopten en mensen anders gingen doen dan gewoon. De eigen opvoeding en scholing in een veilige sfeer hebben vaardigheden opgeleverd, om mensen in moeilijke situaties te kunnen ondersteunen. Daar is later in de studie met het accent op zorg en welzijn bijgekomen aandacht te hebben voor mensen met allerlei problemen. Kinderen, jongeren, gezinnen en migranten. Ik heb in mijn leven veel reizen gemaakt in de wereld en zo’n beetje alle con-

tinenten bezocht. Van grote invloed is het sabbatical jaar in 1995 geweest waar ik reisleader was in Syrië en Jordanië. Er is daar wat met mij gebeurd wat veel indruk heeft gemaakt: gastvrijheid van mensen, openhartigheid, onderdompelen in een samenleving waar islam als een andere cultuur zich van verrassende kanten liet zien. De verschillende godsdiensten naast elkaar, de Arabische taal, eten en muziek. Ik heb er mensen leren kennen en vriendschappen zijn ontstaan. Ik ben geboeid geraakt door het leven dat ze daar leiden. In mijn latere loopbaan heeft die bekendheid met Syriërs me de weg gewezen om goed contact te maken met migranten uit de Arabische culturen.”

Geestelijke zorg uitvinden

“In Rotterdam heb ik als geestelijk verzorger voor mensen met hiv/aids voort kunnen bouwen op het omgaan met mensen die anders gevonden worden, maar niet anders zijn. Mensen met hiv/aids maken deel uit van de samenleving, komen uit alle rangen en standen, hebben verschillende culturele achtergronden, maar ervaren door hun ziekte een stigma en taboe. Contact maken, geboeid zijn door mensen die hun indrukwekkende verhaal vertellen, naar hen toe gaan bij hun thuis, een telefoontje. Zo groeien mijn contacten overal in de stad Rotterdam en heb ik geleerd wat van belang is voor de mensen. Het vertellen van dit eigen levensverhaal, het herhalen van de eigen lotsgeschiedenis, is essentieel voor de vorming van identiteit. Verhalen vertellen maken een mens tot mens. Het project *Positieve Krachten Bundelen* is een samenwerking geworden van het katho-

liek maatschappelijk activeringswerk bij Stichting Mara, Erasmus MC en Maasstad ziekenhuis. De kern is dat mensen, lotgenoten, buddy's van en met elkaar worden en zo elkaar steunen. Mensen verbinden zich met elkaar, ondanks het stigma van hun ziekte, en kunnen al doende voor elkaar van betekenis zijn. Vertrouwen nemen en geven en open staan voor verhalen."

Eigen crisis

"In 2014 solliciteerde ik om directeur van Mara te worden. Ik merkte al snel dat ik dit soort werk niet zo goed aan kon. Ik werkte vooral op kantoor, achter de pc en miste het directe contact met mensen. Er gaat veel om in zo'n baan: je bent verantwoordelijk voor de organisatie en de mensen die er werken. Ik kreeg zorgen, ging langer werken en begon slecht te slapen. Als ik maar hard genoeg werk, dan kom ik er wel doorheen. Maar ik liep tegen mijn grenzen op. Ik kon niet anders dan deze functie loslaten. Het was in het begin moeilijk voor me om mezelf op die manier tegen te komen. Tot die tijd was alles gelukt in mijn werk. Ik heb een half jaar nodig gehad om uit het dal te komen. Ik heb ervaren hoe mensen je in zo'n crisis weer op weg kunnen helpen en zo is het ook weer een ervaring geworden, die ik in mijn bagage heb."

Werken in Almere

"Dankzij Tine Ansems (collega bij Actioma) ben ik terecht gekomen bij Stichting De

Kim. Ik kon daar, samen met bestuur, opnieuw beginnen. Mijn basis was: trek je lessen, doe het anders, beter en je mag elke dag opnieuw beginnen. Zet je spirit, ervaring, kennis in. Zo ontstonden al snel ideeën, plannen en activiteiten. Als je er- gens kunt beginnen waar het nodig is en je kunt gaan bouwen, dan is het heel mooi als je merkt dat het lukt. Al doende ontdekte ik door contact met mensen, te luisteren naar wat in hen omgaat en creatief te zijn. Toen ik net bij De KIM begon was net daarvoor in Europa de vluchtelingstroom uit Syrië geweest. Ook in Almere waren er veel migranten en stelden kerken en organisaties zich de vraag hoe met hen om te gaan. Door mijn eerdere ervaringen met Syrië is het plan ontstaan om een maatjes- project op te zetten tussen Almeerders en nieuwkomers uit Syriërs. Dat is de kern van het maatschappelijke activeringswerk. Er zijn mensen die wat voor anderen willen betekenen. Omdat ze ervaren dat iets niet klopt en vanuit solidariteit en menselijke waardigheid wat willen doen. Zo zijn we samen met de plaatselijke Bonifatius Parochie het maatjesproject in Almere begonnen. Maatjes helpen met 1-op-1maatjescontact nieuwkomers een weg zoeken in de samenleving, werelden worden verbonden, mensen vertellen elkaar verhalen, gaan een leven delen. De inzet van vrijwilligers is niet alleen goed voor nieuwkomers maar ook betekenisvol voor henzelf".

Hermen van Dorp is geboren in 1964 en groeit op in Oosterwolde op de Biblebelt. Een klein dorpje op de Veluwe met een Hervormde Kerk op zondag en een voetbalvereniging op zaterdag. Na de HAVO in 1984 studeert hij de op Sociale Academie in Ede en woont er op kamers. In 1988 vindt hij werk in een kinderreus en gaat in 1990 in Amsterdam werken bij de Triangel met multi-problem-gezinnen. In 1995 gaat hij een jaar met onbetaald verlof en als reisleider wonen en werken in Syrië. Vanaf 1996 studeert hij in deeltijd Theologie en andere religies aan de Universiteit van Amsterdam. En is daarnaast werkzaam in Zeist bij Altrecht: klinische gezinsbehandeling. Hij studeert in 2001 af en gaat als geestelijk verzorger werken in Rotterdam voor mensen met hiv/aids. Eerst bij Stichting SADI en later bij Katholiek Centrum Welzijnsbehartiging, dat nu Stichting Mara heet. In 2015 is hij daar korte tijd directeur geweest en leert dat dit werk hem te zwaar valt. Na herstel wordt hij later dat jaar actief bij Stichting De KIM in Midden Nederland. Vanaf 2019 is hij coördinator/opbouwwerker van het Huis van Dominicus in Utrecht en directeur van Actioma (ondersteunt het katholieke MA-werk).

Opbouwwerker in Utrecht

"Ik heb in mijn leven gewerkt in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en nu in Utrecht. Maar dit is de eerste keer dat ik woon en werk in dezelfde plaats. Het is lokaal werken, contacten maken, netwerken bouwen en bijdragen aan een kerk in de wijk en stad. Het is een genoegen om samen te werken met theoloog Erik Borgman. Hij is inspirerend en weet mensen te binden met goede verhalen. Het is echt pionieren. In het eerste jaar heb ik veel contacten gelegd met wijkbewoners, lokale organisaties zoals AZC, scholen, huisartsen, welzijnswerk, studentenpastoraat. Het was een goed instapmoment omdat er zoveel aanknopingspunten zijn. Zo is gebouwd aan een projectplan met kwesties als: Wat is er nodig? Wat wordt er al gedaan? Wat kunnen we samen doen? Waar liggen kansen? Wat zijn haalbare mogelijkheden? Al doende en stappen zettend is een netwerk ontstaan. We hebben ambities aangegeven en doelen die we voor ogen hebben.

De wijk Oog in Al kent veel jonge gezinnen met hoogopgeleide mensen. Die kennen de druk van een succesvolle baan, de last van dure huizen en een hoge hypotheek, de drukte van opgroeiende kinderen. Stress, depressie, burn-out liggen op de loer. En daarnaast zijn ze op zoek naar betekenis. Mensen ontmoeten mensen uit het nabijgelegen AZC in de AH en willen graag hun wereld leren kennen. Andersom is dat ook: mensen uit het AZC willen kennis maken met bewoners uit de wijk. Zo zijn we met de *Huiskamer van de Wijk* begonnen. Elke dinsdag is er in onze refter open huis, waar mensen elkaar kunnen ontmoeten, koffie kunnen drinken. Vrijwilligers maken het allemaal mogelijk. We geven Nederlandse les aan wie dat wil. Stap voor stap is verbinding ontstaan tussen wijkbewoners en AZC bewoners en zijn we een betekenisvolle ontmoetingsplek."

In coronatijd doen wat wel kan

"Voorjaar 2020 brak Corona uit. Nederland ging op slot en ook bij ons vielen de

"Er zijn mensen die wat voor anderen willen betekenen"

groepsbijeenkomsten weg. Er kwam daardoor tijd beschikbaar. Al snel ontstond de mindset wat we wel konden doen. We zijn mensen gaan opzoeken om contact te maken. We zijn filmpjes gaan maken over hoe Corona een rol speelt in hun leven. Op internet online-vieringen en gesprekken met jonge theologen gaan zetten. De Mariakapel was de hele dag open zodat mensen een kaarsje konden opsteken. Bewoners van het AZC hebben Iftarmaaltijden gemaakt en deze zijn op het kerkplein uitgedeeld aan mensen van de Voedselbank. De website ruimtevanhoop.net gemaakt met verhalen en artikelen over mentaal vastlopen en wat de betekenis van hoop is. Ouderen bleken weinig contacten te hebben door de coronatijd. Met de kerst hebben we meer dan honderd maaltijden bezorgd bij senio-

ren in de wijk. Zo'n bezoekje blijkt heel belangrijk. We hebben de tijd genomen om naar hun verhalen te luisteren. Juist in de corona-crisis hebben we gemerkt hoe de kerk op een concrete

manier van betekenis kan zijn. We willen een missionaire kerk zijn. Zorg dat je troost en hoop biedt daar waar nood is. We hebben de opdracht om voor elkaar te zorgen. Als je dat uitstraalt, gaan mensen erin mee doen."

Zeventig jaar jubileum

"We hebben vorig jaar het 70-jarig jubileum van het Dominicuscentrum gevierd. Het was terugblikken op een rijke geschiedenis van de Dominicus geloofsgemeenschap maar ook aandacht voor de betekenis van de kerk in de toekomst. In onze wijk zien we dat de generatie kerkbetrokken mensen verdwijnt; elk jaar overlijden mensen. Je moet op zoek naar nieuwe mensen, jong, die in de wijk wonen en hier hun leven leiden. Jonge mensen komen niet vaak naar de kerk, maar zetten zich wel in voor anderen, zijn maatschappelijk betrokken, willen meedoen als ze moge-

lijkheden krijgen. Wij moeten op zoek naar nieuwe dragers van activiteiten, die daarvoor van ons ruimte krijgen. De zoektocht naar innovatie wordt bij voorbeeld mogelijk gemaakt door het 'Space for Grace' programma van het fonds Porticus. Jaarlijks krijgen tien projecten de mogelijkheid om mee te doen aan dit programma van kerkvernieuwing. Huis van Dominicus was een van de deelnemers in het eerste jaar van Space for Grace. Het is een programma om innovatie ruimte te geven, welke kansen je ziet, welke valkuilen je ontdekt, wat je daaruit kan oppakken voor de toekomst. Met andere projecten worden ervaringen gedeeld, inspiratie gevoed en zijn er workshops op gebied van fondswerving en communicatie. Uit de uitwisseling met andere plaatsen leer je veel en doe je ideeën op."

Nieuwe activiteiten

"We hebben bijvoorbeeld in klooster Nieuw Sion in Diepenveen het getijdengebed meegemaakt en dit is door Erik Borgman en zijn vrouw in het Huis van Dominicus ingevoerd.

"Zorg dat je troost en hoop biedt daar waar nood is"

Sinds anderhalf jaar wordt iedere ochtend om 8 uur in de kerk de lauden gebeden. In de avond vinden de vespers plaats. We zien dat de monastieke traditie jongeren maar ook ouderen aanspreekt als vorm van liturgie en bezinning. Ze vinden iets in die vorm waar ze behoefte aan hebben; contemplatie. We hebben als het om jongeren gaat het project *Jonge Hemelbestormers*. Jonge theologen, die in de stad aan de katholieke faculteit studeren, gaan in gesprek met Erik Borgman. Dat levert inspirerende gesprekken op. De opnames zetten we op You Tube en bereiken daardoor meer kijkers dan op zondag in de kerk. Sinds kort maken we ook hiervan een podcastgesprek. Sinds enige jaren is er een beweging van hoop en inspiratie gaande rond de encycliek 'Laudato Si'. Het is een visionair document met zorg om de aarde, zorg om elkaar, zorg om God. Samen met andere organisaties is de Nederlandse Alliantie Laudato Si' gevormd waar binnenkort een coördinator en communicatiewerker aan de slag gaan om alle activiteiten rond geloof en duurzaamheid te ondersteunen."

"We hebben geleerd dat bij 'Space for Grace' follow-up belangrijk is. Het Huis van Dominicus is gevraagd om de komende jaren impulsen te geven aan die follow-up om samen met andere innovatieve projecten te werken aan katholieke kerkvernieuwing. We gaan deze projecten samenbrengen en met hen van onderop bouwen aan vernieuwing. Het doel is om een lerende beweging van gemeenschappen te worden, die elkaar voortstuwen in nieuwe vormen van kerk-zijn. Dit biedt voor het Huis van Dominicus een unieke kans om naast een expertisecentrum, waar theorie en praktijk bij elkaar komen, een plek te zijn waar theologische visie wordt ontwikkeld op vernieuwing. Het is hoopvol om hieraan bij te mogen dragen."

Tekst en foto's zijn van Hub Crijs
www.huisvandominicus.nl
www.ruimtevanhoop.net
www.spaceforgrace.nl

"Mensen geven om elkaar" Diaconie in de Parochie Heilig Kruis

Jos Deckers is voorzitter PCI H. Kruis

Onze parochie kent zo'n 450 vrijwilligers. Dat is bijzonder en hangt samen met de bevolkingssamenstelling, beïnvloed door de nabijheid van Eindhoven en Brainport Zuidoost Brabant.

De regio kent een goed ontwikkelde hightech-industrie, veel aandacht voor design, een universiteit en andere opleidingen; grote ziekenhuizen. Dat alles beïnvloedt de samenstelling van de bevolking en daarmee ook van de parochianen.

Sociale omgeving

De Parochie Heilig Kruis is gesitueerd in de dorpen Nuenen, Gerwen en Nederwetten die een burgerlijke gemeente vormen. Nuenen (ongeveer 20.000 inwoners) kan men als verstedelijkt platteland kenmerken; de andere twee dorpen zijn kleiner en meer dorps van karakter. Door planologische beslissingen in regioverband heeft Nuenen relatief veel koopwoningen en minder sociale woningbouw. Veel mensen met kaderfuncties zijn in de drie dorpen komen wonen. Er is een rijk verenigingsleven met veel vrijwilligers. Velen hebben een sociaal hart.

Nuenen heeft een relatief grote protestantse gemeente (PGN), onderdeel van de Protestantse Kerk in Nederland. Vele jaren al bestaat er een goede samenwerking tussen deze gemeente en de parochie. Want we herkennen bij elkaar die bijbelse bewogenheid dat iedere mens tot recht mag komen.

Maatschappelijke vragen

De drie dorpen kennen een relatief welvarende bevolking. Dat heeft ook tot gevolg dat mensen met een kleine beurs zichzelf als een uitzondering ervaren, veel eerder dan in een stadswijk met alleen sociale woningbouw. Velen van hen kunnen niet deelnemen aan hobby-activiteiten

of verenigingen. Men schaamt er zich voor dat men aan verwachtingen van bv. bezoek ontvangen niet kan voldoen.

Een bijzondere groep vormen alleenstaande ouderen met alleen AOW (dat zijn er maar weinig) of AOW en een klein aanvullend pensioen. Inflatie vormt voor hen een toenemend probleem omdat zulke pensioenen bijna nooit verhoogd worden. Naast rijkdom ontstaat steeds meer armoede.

Beleidsplan

De parochie heeft een beleidsplan opgezet 'Geloven in de toekomst' Daarin richt zij zich op vele groepen: jongeren met hun vragen over het leven, ouderen die meer en meer thuis moeten blijven wonen en ondersteuning behoeven, en hen die op de diaconie mogen rekenen. De ouderen krijgen via bezoeksmomenten volop aandacht.

Uit het beleidsplan: "Hulp bieden aan mensen is een belangrijke taak. Door te geven krijg je ook veel terug. Dichtbij en veraf kunnen we de sociale en maatschappelijke nood van mensen kleiner maken. Mensen kunnen verschillende hulpvragen hebben: Hoe kom ik deze maand weer rond? Wie vindt het leuk om met mij iets te doen? Wie wil er een praatje met me maken? Waar kan ik mensen ontmoeten die hetzelfde hebben meegemaakt? Wie kan een boodschapje voor mij doen?"

Er wordt daarbij uitgegaan van wederkerigheid in het contact, waarbij iemand veel kan ontvangen en leren van degene voor wie hij of zij zich inzet. 'Kerk zijn reikt verder dan het gebouw of de zondagmorgen' klinkt dan als motief.

Vormgeving diaconie

De werkgroep diaconie bestaat al vele jaren en stond en staat aan de wieg van veel activiteiten. Zo was deze werkgroep betrokken bij de

oprichting van Plusminus, die het niet-gebruik van allerlei regelingen probeerde tegen te gaan. Plusminus werkte met adviseurs die op huisbezoek gingen en functioneerden als loketbegeleiders. Ook brachten zij de administratie op orde. Deze functies zijn door vrijwilligers van het maatschappelijk werk overgenomen. Plusminus organiseert daarnaast een groep van alleenstaande oudere dames met minimale contacten die wekelijks bijeenkomt. Vanuit Plusminus is een stichting Leergeld opgericht. Deze richt zich op scholing, vorming en maatschappelijke deelname van kinderen en jongeren van 4 tot 18 jaar. Mede doordat de gemeente gelden voor armoedebestrijding doorsluisd naar Leergeld zijn veel kinderen en jongeren bereikt. Sport, cursussen en extra uitgaven voor onderwijs en vorming werden mogelijk. De Parochiële Caritas Instelling (PCI) H. Kruis werd in 2015 opgericht en richt zich op individuele hulpvragen en steun aan enkele diaconale projecten in de regio, met name in de opvang van dak- en thuislozen.

Samenwerking met PGN

Parochie en PGN werken nauw samen op diaconaal terrein. Inzamelingsacties voor de kerstpakkettenactie, de Voedselbank en voor kleding worden elk jaar gehouden. In de laatste jaren zijn ontmoetingsbijeenkomsten georganiseerd voor nieuwe Nuenenaren: statushouders die in de gemeente zijn komen wonen worden uitgenodigd voor een gezellige middag. (Religieuze) dans bleek een middel om elkaar te verstaan waar woorden nog ontbreken. Ook werd een banenmarkt georganiseerd waaraan de ondernemersvereniging medewerking verleende. Enkele statushouders vonden mede daardoor werk in de eigen woonplaats.

Nuenen helpt

Vanuit het maatschappelijk werk en vluchtelingenwerk kwamen signalen dat het moeilijk is iedereen te bereiken die financieel in de problemen zit of dreigt te komen. Er is een publiciteitscampagne opgezet onder het motto 'Nuenen helpt'. Aarzel niet om hulp te zoeken bij financiële problemen was een leidende gedachte. Deze samenwerking had als positief gevolg dat de PCI meer in beeld kwam bij de

maatschappelijk werkers. Men deed eerder en sneller een beroep op de PCI, zeker voor situaties waar bestaande regelingen tekortschieten.

Schuldhulpmaatje

Ook worden de mogelijkheden van schuldhulpmaatjes onderzocht: vrijwilligers die na een gedegen toerusting mensen bijstaan hun financiën op orde te brengen. Soms ook hun administratie. Een gevolg is dat mensen leren hun uitgaven beter te plannen. Schuldhulpmaatje werkt preventief en zou een aanvulling kunnen zijn op wat er binnen de gemeente Nuenen al gebeurt. De mogelijkheden daartoe worden onderzocht, onder begeleiding van de landelijke instelling van Schuldhulpmaatje.

Nuenen geeft warmte

Onlangs hebben de Nuenense kerken de actie 'Nuenen geeft warmte' opgezet. Iedereen krijgt gemiddeld € 400 als compensatie voor gestegen energieprijzen. Mensen met een vast contract krijgen dat ook, terwijl mensen met een kleine beurs relatief vaker een variabel contract hebben en de gestegen energieprijzen direct voelen. In samenwerking met de gemeente worden mensen benaderd om zich te melden; dat kan tot 120% van het bestaansminimum. Diaconie en PCI vragen mensen die kunnen geven om een bijdrage. Daarvan worden tegoedbonnen gekocht die de ontvangers kunnen gebruiken in de plaatselijke supermarkten. 'Nuenen geeft warmte' is net van start gegaan; de eerste resultaten zijn heel bemoedigend.

Over de grenzen: jumelage

Tenslotte: diaconie kijkt ook over grenzen. Er is een jumelage ontstaan met een parochie in Tukurú in Guatemala. Die jumelage verloopt niet altijd makkelijk en blijkt sterk afhankelijk van de communicatiemogelijkheden van de pastor en actieve mensen in de parochie in Guatemala. Spaans is voor hen niet hun gewone taal en is voor de werkgroep hier ook lastiger dan Engels. Wel worden een aantal projecten in Tukurú ook financieel ondersteund.

www.parochienuenen.nl/wordpress02/

Draagvlak voor migranten en vluchtelingen in publiek debat

Bob van Dillen, migratie adviseur van Cordaid

Zou je het draagvlak in onze samenleving voor migranten en vluchtelingen kunnen vergroten door in de communicatie meer aandacht te besteden aan de herkomstlanden?

En aan de motieven waarom mensen besloten alles achter zich te laten, hopen op een betere toekomst? Zou het helpen om dat verhaal samen met de mensen te vertellen? Zou je daarmee het draagvlak voor humanitaire hulp en internationale samenwerking kunnen vergroten?

Bezorgd

Het publieke debat in Nederland over migratie en ontwikkeling baart zorgen. Aan de ene kant is er een sterk gepolariseerd debat over migratie, met een sterk negatief sentiment richting migranten, vooral (maar niet alleen) uit extreemrechtse hoek. Waarbij het overigens vooral gaat om het relatief kleine deel asiel migratie, en de opvang van vluchtelingen in Nederland. Aan de andere kant is er een publiek debat over nut en noodzaak van humanitaire hulp en ontwikkelingssamenwerking, met een afnemend draagvlak voor een stevig budget conform de internationale afspraak van 0.7% van het Bruto Nationaal Inkomen (BNI). Als die twee vormen van publiek debat samen komen, dan wordt ontwikkelingssamenwerking doorgaans neergezet als instrument om migranten tegen te houden. En niet enkel in extreemrechtse kringen.

Duidelijk verhaal over ontwikkeling

Het voeren van het publieke debat over deze thema's is een gedeelde verantwoordelijkheid van overheid, media, wetenschappelijke en maatschappelijke organisaties. Cordaid

kiest ervoor om onderlinge verbinding en samenwerking te zoeken, tussen aan de ene kant humanitaire hulporganisaties, en aan de andere kant migranten, vluchtelingen en de diaspora. Dat betekent dat we elkaar bevragen over wat we verstaan onder ontwikkeling (of duurzame ontwikkeling), wie daarin welke rol kan spelen, en hoe we mogelijk lastige discussies daarbij niet uit de weg gaan. Voor Cordaid hebben thema's als localisatie en 'shift the power' gevolgen voor hoe we samenwerking met lokale partnerorganisaties een andere vorm en inhoud geven. De recente ontwikkelingen in Afghanistan hebben ons opnieuw laten kijken naar samenwerking met vluchtelingen en diaspora, omdat ook een aantal lokale Afghaanse partners het land heeft ontvlucht.

Gedeelde visie op migratie

Bovenstaande keuzes betekenen ook dat we elkaar bevragen over migratie. Vinden we dat migratie een drijfveer is voor ontwikkeling, zoals in de 2030 Agenda van Duurzame Ontwikkeling (de 17 Sustainable Development Goals) is afgesproken? Zo ja, moeten we er dan samen voor zorgen dat veilige en legale migratie bevorderd wordt? Of willen we met elkaar voorkomen dat migratie een gedwongen keuze is, door conflict, geweld of klimaatverandering - en dus die onderliggende factoren aanpakken? Ook als wij in Nederland een gedeelde verantwoordelijkheid hebben voor deze factoren, bijvoorbeeld door onze CO2 uitstoot, of wapenexporten? Dit jaar zal Cordaid samen met humanitaire en ontwikkelingsorganisaties, en met migranten, vluchtelingen en diaspora middels co-creatie een gezamenlijk verhaal formuleren, dat het Nederlandse publiek moet informeren en overtuigen. Een positief, constructief nar-

Niemand laat zomaar hebben en houden achter en neemt het risico om in de Middellandse Zee te verdrinken of maandenlang opgesloten te worden in overvolle vluchtingenkampen
[Foto: Caritas Internationalis]

ratief, dat vooral moet gaan aanslaan bij het brede midden. Met bijpassende beelden, geschikte kanalen, en inspirerende woordvoerders. Richting het algemene publiek, en wellicht ook met een boodschap aan de politiek. Via co-creatie zullen in een zestal workshops concrete tools worden ontwikkeld om direct mee aan het werk te gaan.

Wat vindt de publieke opinie?

Wat weten we inmiddels al over de publieke opinie over bovengenoemde thema's? Vorig jaar maart organiseerden we met onderzoeksbureau Validators een opiniepeiling. Daaruit bleek onder andere dat bijna de helft van de Nederlanders voorstander is van een bed, bad, brood-regeling voor ongedocumenteerden. Het onderzoeksrapport brengt aan de hand van negen stellingen in kaart wat Nederlanders vinden van migratie en ontwikkelings-samenwerking. Met aandacht voor onder andere de opvang van vluchtelingen in de regio, steun voor nieuwkomers en de financiering van ontwikkelingssamenwerking. De uitkomsten laten een gemengd beeld zien van de Nederlandse mening over ontwikkelingssamenwerking en migratie. Zo vindt bijna twee derde van de Nederlanders het

belangrijk om bij te dragen aan de opvang van vluchtelingen in de regio, tegenover 12 procent die dit niet belangrijk vindt. Over de opvang van vluchtelingen in ons land zijn we minder positief: bijna de helft van de Nederlanders, 46 procent, vindt dat er geen plek meer is voor vluchtelingen. Maar ondanks dat bijna de helft van de Nederlanders meent dat Nederland 'vol' is, vindt driekwart het wel belangrijk dat vluchtelingen meteen begeleiding krijgen bij hun komst. De redenering hierachter is dat vluchtelingen hierdoor makkelijker zelfstandiger kunnen worden.

Overschatting

Het onderzoek laat zien dat Nederlanders niet goed op de hoogte zijn van de cijfers rond ontwikkelingssamenwerking en migratie. Zo overschatten Nederlanders het budget voor ontwikkelingssamenwerking flink: 62 procent denkt dat dit budget 5% of meer is van het Bruto Nationaal Inkomen (BNI), terwijl dit in werkelijkheid slechts 0,6% is. Ook het aantal vluchtelingen en migranten schatten Nederlanders vaak verkeerd in. De meesten overschatten hun aantal. Slechts 22 procent schat het aantal vluchtelingen wereldwijd goed in op 80 miljoen. Opmerkelijk hierbij is dat vrouwen het aantal migranten en vluchtelingen vaak beter inschatten dan mannen. Het onderzoek werpt ook een licht op de verschillen tussen mannen en vrouwen, jongeren en ouderen, en mensen met een 'linkse' of 'rechtse' politieke oriëntatie. De uitkomsten van het rapport kunnen gebruikt worden door maatschappelijke organisaties, die specifiek inzicht willen krijgen in de publieke opinie rond ontwikkelings-samenwerking en migratie en de verschillen tussen groepen in de samenleving.

Polarisatie en de keuze van frames

Een ander onderzoek heeft gekeken naar het gebruik van frames in het publieke debat, en de invloed daarvan op polarisatie. Frames zijn denkkaders die betekenis geven aan een onderwerp. Ze zitten verankerd in de cultuur en zijn terug te voeren tot bepaalde waarden, mythes en overtuigingen. Frames definiëren het probleem. Ze zeggen iets over oorzaken, gevolgen, oplossingen en morele

waarden. We herinneren ons waarschijnlijk allemaal de alles verwoestende brand van het vluchtelingenkamp op Lesbos, en de publiekscampagne #500 kinderen gebruikte het polariserende 'we moeten ons schamen' frame. De mensen van het kamp Moria kwamen bovendien zelden herkenbaar in beeld. Ze werden vooral geportretteerd als anonieme 'horde'. Bovendien gaven de afbeeldingen een vertekend beeld van de groep inwoners van Moria: kinderen waren oververtegenwoordigd op de foto's, terwijl mannen zelden werden getoond. De onderzoekers trokken daarop een aantal conclusies met betrekking tot het bereiken van de middengroepen en het verminderen van polarisatie.

Frames die het goed doen

Een ander onderzoek heeft gekeken naar het gebruik van frames in het publieke debat, en de invloed daarvan op polarisatie. Van de zeven onderzochte communicatie frames doen drie frames het goed bij alle middengroepen. 'Medemenselijkheid' - Vluchtelingen zijn mensen van vlees en bloed, met dezelfde dromen en verlangens als iedereen. We moeten een menselijk migratiebeleid voeren en vluchtelingen menselijk behandelen. 'Kinderen en families' - Verhalen over kinderen en families, vooral kinderen, resoneren bij alle doelgroepen. Het appelleert aan diep gevoelde familiewaarden en het idee dat kinderen onschuldig zijn en beschermd moeten worden. Kanttekening: dit frame heeft mogelijk een ongewenst neveneffect: het benadrukken van kinderlijke onschuld impliceert dat volwassen migranten - vooral mannen - wél schuldig of gevaarlijk zijn. 'Nederlandse solidariteit' - Nederlanders tonen zich solidair met mensen op de vlucht. Ze komen in actie, demonstreren en tekenen petities. Dit frame laat Nederlanders zien in een positieve, actieve en oplossingsgerichte rol.

Twee frames resoneren soms wel en soms niet

Midden groepen reageren soms wel en soms niet op twee communicatieframes. 'Het systeem faalt' - Nederland en Europa falen in de opvang van vluchtelingen. Europees beleid en eigenbelang werkt crisissen in de

hand en staat samenwerking met andere landen in de weg. Het systeem moet veranderen. Op het eerste gezicht lijkt dit geen frame dat het midden en eigen achterban kan verzoenen. Toch kan het meta-narratief van het falende systeem een gedeeld vertrekpunt zijn waar diverse doelgroepen zich achter kunnen scharen. 'Het slachtoffer' - Vluchtelingen zijn het slachtoffer van de omstandigheden, zoals vervolging, oorlogsgeweld, armoede, racisme en discriminatie. Ze hebben het thuisland noodgedwongen verlaten, op zoek naar een beter leven, of een veilige thuishaven. Dit frame heeft de potentie om mensen in beweging te krijgen en de beurzen te openen. Het blijkt echter niet goed in staat om op langere termijn de publieke attitudes van het midden een andere kant op te sturen.

Frames die het niet goed doen

Twee frames resoneren soms niet bij het midden van het publiek debat. 'We moeten ons schamen' - Onze omgang met vluchtelingen en migranten zou ons beschaamd moeten maken over ons land of Europa. Het is een verraad van onze Europese waarden. Dit frame heeft een sterk morele lading, en gaat daarmee een stap verder dan 'het systeem faalt'. Dit frame kan het goed doen bij de eigen achterban, maar niet bij andere doelgroepen: schaamte is een contraproductieve emotie om het relatief patriottische midden te bereiken. 'De horde' - De horde gaat over het tonen van vluchtelingen als een anonieme massa, zonder naam en gezicht, bijvoorbeeld op overbevolkte bootjes, aan grenshekken of lopend in een optocht. Het maakt het moeilijk voor het publiek om zich in deze personen in te leven en kan bijdragen aan angst voor 'invasies' van vluchtelingen.

www.cordaid.org
www.sdgnederland.nl

Geroepen tot dienstbaarheid!

Rien Brouwer is emiritus-arbeidspastor en thans bestuurslid van de PCI Heilige.3eenheid

Het verrichten van noodhulp kent een zeer lange traditie in de katholieke kerk en staat ook in het hart van haar sociale denken.

De parabel van de barmhartige Samaritaan vormt een inspiratiebron, en geeft een goede inzicht op het handelen van de vele vrijwilligers van de verschillende parochiële caritas instellingen (hierna kortweg PCI. genoemd), die zich inzetten voor de mens in (financiële) nood.

Een druppel op een gloeiende plaat

In 2019 werd door de gezamenlijke kerken in Nederland bijna 41 miljoen euro aan steun verleend aan mensen in nood, en werden er 1,3 miljoen uur aan vrijwilligerswerk besteed. Het caritaswerk van de rooms-katholieke kerk kent een lange historie die teruggaat naar het jaar 1855. Toen in 1854 de 'Wet tot regeling van het armbestuur' werd uitgevaardigd, een wet waarbij hoofdzakelijk

de armenzorg bij de kerken komt te liggen en gemeenten slechts een aanvullende rol spelen, kondigden de bisschoppen in reactie het Algemeen Reglement voor de besturen der parochiale en andere katholieke instellingen van liefdadigheid af. Alhoewel dit reglement een paar keer is gewijzigd, blijft tot op de dag van vandaag de PCI zich inzetten voor mensen in (directe) nood. Iedere PCI staat op zich zelf en opereert binnen het gebied van de parochie waartoe zij behoort met een nauwe verbondenheid. Voorts beschikt zij over een (bescheiden) vermogen op basis waarvan giften worden gedaan en een eigen protocol; wie geven we wel en niet hulp? In de regel wordt altijd naar een oplossing gezocht voor de aanvrager. De noodhulp die binnen het budget wordt gegeven varieert enorm. Het kan zijn voor het regelen van de kosten van een schoonmaak van een huis na een calamiteit, het betalen van een nieuwe wasmachine of meubilair tot het verstrekken van bonnen, waarvoor kinderen goed

schoeisel kunnen kopen. De PCI helpt zelf, vindt samenwerking met lokale hulpverlening in buurtzorg, maatschappelijk werk, of treedt gezamenlijk op met andere kerken. De gegeven hulp aan de mens in nood is gebaseerd op naastenliefde; immers elk mens is een beeld van God. De ander is een mens zoals wij. Het wezenlijke verschil met andere hulporganisaties is dat wij niet als hulpverleners geven maar als gelovigen.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Een terugtrekkende en soms vervreembare overheid, voortgaande individualisering en liberalisering, verharding in de sociale omgang hebben grote invloed op onze samenleving. Wij hebben ons daar toe te verhouden. Wij zien dat de sociale problemen van onze maatschappij in omvang groeien. Wij denken aan de stroom van illegale asielvluchtelingen, de vele verwarde mensen op straat, uitsluiting van groepen (op de arbeidsmarkt), inkomensongelijkheid, eenzaamheid, de groei van armoede vooral onder kinderen (1 op de 12 kinderen leeft in armoede). Het wegblijven van menselijke zorg op maat baart zorgen voor de toekomst. In- en uitsluiting van individuen en groepen is wellicht de meeste urgente kwestie van onze tijd. En ook al lijkt de armoede in aantallen kleiner te worden in ons land, de groep die het treft heeft het veel moeilijker om uit dat dal te klimmen. De coronacrisis heeft bestaande ontwikkelingen als eenzaamheid en armoede door baan- en bedrijfsverlies verergerd. De groeiende meerdeling in onze maatschappij is groter en zichtbaarder gemaakt. Een tweedeling zien wij duidelijk terugkeren in de aanvragen voor noodhulp, die wij als PCI krijgen, waarbij wij als laatste vangnet fungeren daar waar gemeente en overheid deuren gesloten houden. Wij putten moed uit het zichtbaar zijn van een grotere saamhorigheid met en voor mensen dan voor de coronacrisis.

In Gods naam doen!

De zorg voor hen die in nood verkeren staat in het hart van het bijbels geloven zoals de kadernota 'In Gods Naam Doen' van het Aartsbisdom aangeeft. In Gods Naam doen: d.i. handelen in Zijn Naam én de verzuch-

ting: "In Gods Naam, doe iets". "Jahwe sprak: Ik heb de ellende van mijn volk in Egypte gezien, de jammerklachten om zijn onderdrukkers gehoord; ja, Ik ken zijn lijden" (Ex. 3,7). God heeft de jammerklachten van zijn volk gehoord, is bewogen, geraakt door de ellende van zijn mensen. In de encycliek 'Deus Caritas Est' wordt diaconie waaronder het caritaswerk valt, als wezenskenmerk van de kerk genoemd naast het sacrament en het woord. Het Aartsbisdom ziet caritas en diaconie, in de zorg voor de naaste(n), als één van haar belangrijkste taken. In caritas en diaconie maakt de kerk concreet werk van een meer rechtvaardige wereld. De lokale diaconale en caritas werkgroepen verrichten (kortstondige) materiële noodhulp aan zowel individuen als aan groepen die daar om vragen.

De tijdsgeest

In de huidige liberale tijdsgeest voeren vooral ethische waarden als onafhankelijkheid en autonomie, en als het om zorg gaat: zelfredzaamheid de boventoon. Een mensbeeld wordt hier neergezet als zelfstandige en van elkaar onafhankelijke wezens, die elkaar slechts nodig hebben als dat past binnen het levensontwerp van het individu. Een wetelijk kader van rechtsregels draagt dan zorg voor de bestaanszekerheid van het individu. Het katholieke denken staat lijnrecht tegenover deze liberale visie. Uitgangspunt van de sociale leer is dat mensen afhankelijke en kwetsbare wezens zijn, die elkaar voortdurend nodig hebben en waarin waarden als waardigheid, saamhorigheid en zorg voor elkaar gemeengoed zijn. Deze waarden komen sterk tot uitdrukking in de parabel van de barmhartige Samaritaan, die de gewonde mens niet uitsluit, maar uit verantwoordelijkheidsbesef zorgt draagt voor zijn medemens.

Vier leidende manieren van hulpverlening

Het ledigen van de nood wordt gedaan vanuit vier leidende manieren van helpen. Deze perspectieven van hulp bieden zijn niet alleen nauw met elkaar verbonden, maar zijn

De heilige helpers in nood zijn talrijk, schilderij Nicolaaskerk Nieuwegein

[Fotograaf: Rien Brouwer]

ook gegrondvest en geïnspireerd vanuit eeuwenoude Bijbelse waarden. De eerste stap is *zien, bewust en geraakt worden* door het leed van de ander. Zien en denken vanuit het hart. De tweede stap is *helpen waar geen ander helpt*. Zo fungeert de PCI als een soort vangnet waar sociale instituten en overheid door bijvoorbeeld bezuinigingen in gebreke blijven. Meer dan 1 miljoen mensen leven in Nederland onder armoede grens. In 2000 waren er geen voedselbanken. Vandaag de dag zijn er al 171 die meer dan 150.000 mensen voorzien van voedsel. De derde stap is *helpen onder protest*. Het signaleren en melding maken bij sociale instanties van schrijnende sociale mistanden. De laatste stap is *het helpen met het zoeken naar een structurele oplossing*. Want nood voorkomen door een algemene voorziening is beter dan achteraf noodhulp moeten geven.

Caritaswerk is verbonden met de sociale leer

Het caritaswerk sluit vanuit de genoemde vier manieren van hulp verlenen naadloos aan bij het katholieke sociale denken. Centraal staan immers de menselijke waardigheid en solidariteit met de ander (in nood). De hulp die deze caritaswerkgroepen geven is gebaseerd op naastenliefde. Elk mens is een beeld van God. De ander is een mens zoals wij. De PCI leden geven dus niet als hulpverleners, maar als gelovigen. Bij het geven van deze noodhulp staan vragen als *“Hoe moeten wij ons verhouden als mens tot de ander?”* en *“Wie is je naaste?”* centraal in het handelen.

Parabel barmhartige Samaritaan

De parabel van de barmhartige Samaritaan stimuleert het handelen in het caritaswerk en biedt antwoorden op de genoemde vragen. Het verhaal vertelt concreet dat wij ten

De H. Rochus is patroon van de pestlieders
[Fotograaf: Rien Brouwer]

diepste worden geroepen om het voorbeeld van de barmhartige Samaritaan te volgen om naar kwetsbare mensen om te zien. Zoals de Samaritaan zich liet raken door de nood van de ander maakt het verhaal ook duidelijk, dat het niet gaat om een plicht, maar om de wezenlijke vraag hoe je zelf naaste wordt. Het antwoord ligt in het aangaan van een gelijkwaardige relatie met de ander door het toelaten van nabijheid, door je te laten raken door de nood van de ander. Op deze manier blijven wij ook verbonden met onze levende bron van Hij die ons is voorgedaan. Het verhaal maakt duidelijk dat ons eigen handelen niet voort dient te komen uit goedheid dan wel het tonen van een zekere goedwillendheid, maar dat wij ten diepste als mens worden

geroepen om in de voetsporen te treden van God om naar kwetsbare mensen om te zien. Het verhaal geeft daarin concreet antwoord. De joodse plicht om een gewonde te helpen is zwaarder dan alle andere geboden. Toch zetten de priester en de Leviet hun weg onbewogen voort terwijl zij het slachtoffer wel zien liggen. Door het verzuimen van hun plicht lijkt hier sprake te zijn van menselijke nalatigheid. Toch weten wij hun motieven niet waarom zij doorlopen; derhalve mogen wij hen niet veroordelen. De Samaritaan die notabene als een vijand werd gezien inder tijd, laat zich daarentegen tot zijn binnenste beroeren. Hij wordt in zijn ziel geraakt door wat hij ziet. Het verhaal maakt duidelijk dat het niet gaat om je ethische plichten, noch wie je naaste is die je geacht wordt te helpen, maar om de vraag hoe je zelf naaste wordt. Het antwoord ligt in het aangaan van een “gelijkwaardige” relatie met de ander door het toelaten van nabijheid, door je te laten beroeren door de nood van de ander. Vanuit dit perspectief maakt het lijden van de ander

deel uit van je eigen identiteit. De naaste ben jezelf. De maatschappij dat ben jij!

Leringen voor het caritaswerk én beleid

Uit de parabel van de barmhartige Samaritaan kunnen wij lering trekken welke waarden wenselijk zijn voor de uitvoering van het caritaswerk. Op de eerste plaats staat de zorg voor de naaste. Samenleven met respect. Dit laatste woord betekent letterlijk omzien naar de ander, oog hebben voor het leven van anderen, zodat hulp kan worden verleend als jouw medemens in nood verkeert. Als caritasvrijwilliger je daarvoor ook verantwoordelijk te voelen om met aandacht naar de nood van de ander te kijken, in plaats van het eigen belang voorop te stellen. Dit vraagt een houding om vanuit het hart onbevooroordeeld te kijken en te handelen. Gelijkwaardigheid naar en liefde in de toenadering heffen verscheidenheid van inzicht en meningen van je naaste(n), de verabsolutering van het eigen gelijk op. De barmhartige Samaritaan laat zien dat hij zelfs de zorg door anderen voor zijn eigen rekening neemt. Hij gaat verder dan zijn burgerplicht; het is een verantwoordelijkheid uit zijn hart. De parabel geeft zicht op belangrijke waarden, en vertelt over de praktische problemen waarmee de vrijwilliger wordt geconfronteerd als je de nood van de ander wilt lenigen en hoe je dit op een logistieke wijze kan aanpakken. Het voorbeeld vraagt geen beroep om het onmogelijke te doen, maar om in het gelaat van de ander binnen de eigen grenzen te handelen naar wat mogelijk is vanuit het hart.

Vorming en bewustwording

De kernwoorden uit het verhaal van de barmhartige Samaritaan stellen eisen aan het geraakt (willen) worden van bestuur en vrijwilligers door de ander. Ook vragen ze om een verdere ontwikkeling van kennis, bewustwording en (de ontwikkeling) van een houding op het terrein van caritas. Een houding die al gelegen is in *Genesis 33:10* “Want daarom zie ik jouw gelaat zoals men het gelaat van God ziet, opdat jij behagen hebt in mij”. Deze houding van onbevooroordeeld geraakt willen worden vanuit het hart voor

de nood van de ander is door de verdwijning van professionals die van oudsher daarmee werkten allang geen algemeen goed meer. Het betekent dat aandacht moet worden gegeven aan verdere vorming van vrijwilligers en bestuur. Caritas vraagt een bewustwordingsproces aan te gaan. Het is ten diepste een grondhouding waar alles mee begint.

PCI's als lantaarndragers!

Het caritaswerk lenigt vandaag de dag nog steeds de nood van onze naaste. Op een bescheiden schaal vervult zij die rol als vangnet, waar overheden en andere instellingen het soms af laten weten waardoor mensen in (financiële) problemen komen en uitsluiting dreigt. Juist in een samenleving, die geen hooggespannen verwachtingen meer heeft van het sociaal engagement van de kerk, vormen de PCI's als parochieorgaan nog steeds lantaarndragers om juist die diaconale rol van de kerk te belichten. Het vormt daarom een uitdaging om gezamenlijk, (profiel) pastores én vrijwilligers de kunst te verstaan op een bescheiden wijze stappen te blijven zetten om zo het broodnodige caritaswerk levend te houden. Immers wij mogen hoop én vreugde putten uit het feit dat ook de eerste Christenen klein zijn begonnen. Een geloofsgemeenschap waarin aandacht én ondersteuning van de directe noden én het lijden vanzelfsprekend waren geworden. Het waren kleine stappen in hun nog kleine gemeenschappen, die uiteindelijk zijn uitgegroeid tot een diaconaal netwerk, dat zich heeft gevuld tot in de kleinste uithoeken van onze aarde. Caritaswerk is en blijft brood nodig!

Hub Crijns, e.a., ‘Handboek Diaconie-wetenschap, Diaconaal doen doordacht’, Uitgeverij Kok Utrecht, 2018, ISBN 9789043529648
Auke Schouwstra, e.a., ‘Arm en wat doet de kerk? Armoede-onderzoek 2019 naar hulpverlening door kerkelijke organisaties in Nederland’, Kerk in Actie en Knooppunt Kerken en Armoede, 2019.

“Ontwikkeling is een ander woord voor vrede”

Bob van Dillen, migratie adviseur van Cordaid, interviewt Mgr. Dr. Gerard de Korte, bisschop van 's-Hertogenbosch.

“Deze corona tijd brengt ons allen veel onzekerheid, we missen vooral het fysieke samenzijn. Bestaande kwetsbaarheden zijn groter geworden, maar niet altijd beter zichtbaar. Vooral de uitdagingen voor de ‘arme kant van Nederland’ zijn de afgelopen twee jaar nijpend geworden. Zoals voor migranten en vluchtelingen, ver weg maar ook bij ons om de hoek, in het Azc, in onze wijk of straat. Juist in deze tijd moeten we onze armen liefdevol voor hen openen.”

Kerstboodschap van paus Franciscus

“De boodschap van paus Franciscus die ik mocht voorlezen in de TV kerstnachtsdienst, in een overigens lege Bossche Sint Jan kathedraal, past goed in zijn voortdurende oproepen tot openheid en aandacht voor migranten en vluchtelingen. Ik heb in mijn preek ook opgeroepen tot een cultuur van ontmoeting in onze kerk en samenleving. Al bij het begin van zijn pontificaat in 2013 reisde hij naar Lampedusa, plek van aankomst van veel vluchtelingen die vanuit Noord Afrika in gammele bootjes de gevaarlijke oversteek wagen. De Nederlandse bisschoppen hebben in hun boodschap in 2015 ‘Herbergzaam Nederland’ de oproep van harte ondersteund, hebben een jaar later een gelijknamige brochure met inspirerende voorbeelden uit diverse bisdommen gepubliceerd, en een collectie georganiseerd voor Caritas Athene voor steun aan hun opvangswerk. Daarna hebben verschillende bisdommen deelgenomen aan de

jaarlijkse *Share the Journey* bijeenkomsten, als onderdeel van de mondiale Caritas campagne. In Den Bosch was er in het stadsklooster San Damiano in 2019 zo’n bijeenkomst, waar die keer speciaal aandacht werd gevraagd voor de Venezolaanse migranten en vluchtelingen op Curaçao en Aruba. In mijn bijdrage heb ik verwezen naar de jaarlijkse Werelddag voor

Migrant en Vluchtelingen (de laatste zondag van september) en de boodschappen waarin paus Franciscus gelovigen en mensen van goede wil inspireert om onze armen te openen voor de vreemdeling. De paus bezocht onlangs voor de tweede keer de vluchtelingen op het Griekse eiland Lesbos, en sprak over de vele verdrinkingen in de Middellandse Zee als “de schipbreuk van de beschaving”.

In het gelaat van de vluchteling herkennen we Christus waarvoor geen plek was in het gastenverblijf. Dat raakt aan het hart van ons godsgeloof, en geeft ons een enorme motivatie om hen op te vangen en te helpen.”

Maatschappelijk draagvlak

“Deze boodschap is in de huidige tijd hard nodig. In politiek en samenleving, maar ook in de kerk, is er sprake van groeiend nationalisme. Populistische politieke partijen spinnen hier garen bij, door af te geven op migranten en vluchtelingen als veroorzakers van een aantal van de huidige problemen en uitdagingen in onze samenleving. Dat die er

zijn kunnen en willen we niet ontkennen. De bestaansonzekerheid, woningnood of problematische schulden schreeuwen om urgente oplossingen. Maar die zijn niet veroorzaakt door nieuwkomers in onze samenleving. Integendeel, ik wil juist benadrukken hoe waardevol de bijdrage van nieuwkomers is, in alle sectoren van onze samenleving, en ook in de parochies. Zouden we dat niet breed moeten erkennen? Populistische partijen als Forum en de PVV beweren de laatste jaren het tegendeel, dat migranten “niet mogen worden voortgetrokken”, en dat maakt dat VVD en CDA uit electorale angst in hun uitspraken erg voorzichtig geworden zijn. Het Nederlandse discussie is meer gepolariseerd geraakt, en het beleid mede door deze nationalistische onderstroom richting migranten en vluchtelingen hardvochtiger geworden. Populistische uitspraken als over ‘een roedel Afrikanen’ zoals ik gisteren de PVV hoorde zeggen in een Kamerdebat zijn verwerpelijk maar de onderliggende zorgen van mensen, vooral aan de arme kant van Nederland, moeten worden opgelost.”

Open samenleving

“In de brief voor de laatste Tweede Kamerverkiezingen pleitten de Nederlandse bisschoppen voor een open samenleving. Die profetische boodschap is belangrijk, maar

de vraag hoe open precies kunnen wij als kerkleiders niet oplossen. We leven in een wereld verdeeld over 200 nationale staten, die allemaal hun eigen grenzen beschermen uit angst dat verworven welvaart wordt aangetast. Vorig jaar is er in Europa al duizend km aan grensmuren bij gekomen. We moeten ook erkennen dat er een zekere grens aan de opname van vluchtelingen kan worden ervaren, zoals uit academische kringen wordt geanalyseerd. Waar paus Franciscus als geestelijk leider oproept tot een beleid dat recht doet aan de meest zwakken is het de autonomie van de politiek die bepaalt hoe beleid er uiteindelijk uit ziet. De rol van paus en bisschop is anders dan die van politicus en beleidsmaker, die ook meerdere belangen moet wegen. Als kerkleiders zitten we gelukkig niet op de stoel van beleidsmakers, maar hebben we goede contacten met de politiek, op nationaal niveau of hier in de provincie. Daar zitten ook uitgesproken katholieken bij, en mensen die op het katholiek sociaal denken kunnen worden aangesproken. We hebben ook goede contacten met dominee de Reuver, de scriba van de PKN, en trekken soms samen op als het gaat om aandacht voor vluchtelingen en duurzaamheid.”

Bisschop de Korte
[foto archief bisdom 's-Hertogenbosch]

Kerstmis 2021 - Kind dat volkeren verbindt

“Wij vieren dit jaar kerstmis in een tijd vol onzekerheid. De zorgen van deze tijd maken onze kwetsbaarheid opnieuw duidelijk. Nog steeds is het coronavirus onder ons. Met allerlei maatregelen proberen onze overheden het virus onder controle te houden. En wij beseffen, meer dan ooit, hoe onze Moeder Aarde bedreigd wordt. De recente klimaatconferentie in Glasgow heeft ons nogmaals met de neus op de harde feiten gedrukt. De mensheid staat voor een geweldige uitdaging om in de komende decennia deze aarde leefbaar te houden.

Juist met Kerstmis gedanken wij dat de heilige God zichtbaar is geworden in een dakloze vluchteling. Dat gegeven is voor onze geliefde paus Franciscus de spirituele bron om, keer op keer, aandacht te vragen voor het lot van de vluchtelingen op deze aarde. Meer dan 80 miljoen mensen. Mensen die door oorlog en geweld van huis en haard verdreven zijn. In hun vaak vervuilde en angstige gelaat kunnen wij het gelaat van Christus ontdekken. Een gelaat dat oproept tot solidariteit. Juist dit kerstfeest nodigt ons uit om ons verbonden te weten met vluchtelingen en mensen in nood, dichtbij en ver weg.

Gods liefde is universeel. Alle volkeren zijn geroepen om leerling van Christus te worden. Weliswaar zijn er vele volkeren. Maar er is maar één mensheid. Na de Tweede Wereldoorlog heeft het project Europa de wind in de zeilen gekregen. Volkeren die elkaar meerdere keren hebben bevochten, zijn gaan samenwerken. Het heeft geleid tot groeiende welvaart. Maar Europa behoort ook een waardengemeenschap te zijn. Een gemeenschap waar de waardigheid van de mens wordt verdedigd. Een gemeenschap waar solidariteit en algemeen welzijn hoog in het vaandel staan.”

Gastvrouw Hella van der Wijst in gesprek met Marugia Janga en Pastor Ivan Dario Perez Gomez van Caritas Willemstad in Den Bosch 20sept2019
[Fotograaf: Bob van Dillen]

Koppelen van hier en daar

“Het aantal vluchtelingen groeit elk jaar weer, door oorlogen, geweld, vervolging of honger, droogte of klimaat verandering - of vaker nog door een combinatie van zulke factoren. René Grotenhuis, oud directeur van Cordaid heeft daarover een studie geschreven voor het wetenschappelijk instituut van het CDA. Hij geeft daarin aan dat Europa kan bijdragen aan oplossingen voor de vluchtelingen problematiek, maar dat de sleutel tot de oplossing van de problematiek vooral buiten Europa gevonden moet worden. Een land als Libanon zucht enorm onder economische problemen en tekorten aan zo ongeveer alles, en vangt tegelijk enorme aantallen Syriërs op. Opvang in de regio wordt vooral gedaan door arme landen die zelf de grootste moeilijkheden hebben om de eigen bevolking te voeden en te huisvesten. Landen kunnen daardoor ontwricht raken, hebben humanitaire hulp nodig, en langjarige ontwikkelingssamenwerking. De COVID-19 crisis bewijst ook dat we één global village zijn, waar toegang tot vaccinaties van belang is voor de lokale bevolking, maar ook voor mondiale gezondheid en veiligheid. Gezondheid, armoede, klimaat en vluchtelingen zijn meer dan ooit met elkaar verweven, en nationale oplossingen zijn niet meer afdoende. We moeten niet vervallen in somberheid en pessimisme. Een christen is nooit cynisch. Er gaan ook veel dingen goed, maar daar wordt niet veel over bericht in de media. De paus zegt terecht dat één vallende boom meer lawaai maakt dan een heel bos dat in stilte groeit.”

Synodaal proces

“De encyclieken ‘*Laudato Si*’ en ‘*Fratelli Tutti*’ zijn van belang om sociale gerechtigheid en integrale ecologie met elkaar te verbinden. Paus Paulus VI zei tijdens het Tweede Vaticaans concilie al dat ontwikkeling een ander woord is voor vrede. Te grote verschillen in rijkdom kunnen leiden tot conflicten en oorlog. Dus het hangt allemaal met elkaar samen. Bij groepen in de parochies wordt dat wel erkend, met voorlopers die daar steeds actiever op zijn en andere daarbij inspireren. De nieuwe Caritas campagne ‘Together We’ die onlangs is gestart kan helpen om het bewustzijn onder de gelovigen te vergroten, een wenkend perspectief om hun levensstijl te veranderen. De zorg voor de schepping is voor gelovigen een opdracht. Het is belangrijk dat de voorlopers ziet dat anderen ook inderdaad gaan volgen. Het synodale proces kan daarbij behulpzaam zijn. Daarin staan onder andere *communio* (vieren en eredienst), *missio* (missie en zending) en *participio* (in kerk en samenleving) centraal, en de integrale ecologie en sociale gerechtigheid hangt natuurlijk samen met vooral de laatste twee. In elk bisdom worden activiteiten georganiseerd, al sinds de start vorig jaar oktober tot mei dit jaar. Dat leidt tot diocesane rapporten, die worden samengevoegd, en volgend jaar eerst zullen leiden tot eerst een Europees rapport en in oktober 2023 met de andere regio's tot één gezamenlijk werkdocument voor de synode in Rome. Ik hoop dat sociale gerechtigheid en ecologische duurzaamheid hierin een voorname plaats zullen krijgen.”

René Grotenhuis, ‘Breed kijken. Vluchten, migratie en sociale samenhang in mondiaal perspectief’, WI CDA, Den Haag 2020.
<https://www.cda.nl/wetenschappelijk-instituut/actueel/nieuws/marshallplan-voor-afrika-nieuw-wi-rapport-over-toekomstbestendig-vluchtelingenbeleid>

Energiearmoede vraagt om moreel en politiek protest

Raf Janssen is socioloog en oud secretaris van de Sociale Alliantie

Helpen onder protest! Dat was ooit de slogan van de armoedebestrijding vanuit de kerken. Het helpen is gebleven; het protest is goed-deels verstomd.

Nu we als samenleving vanwege natuurbehoud van het gas af moeten en voor steeds meer huishoudens vanwege gestegen prijzen energiearmoede dreigt, wordt opnieuw duidelijk dat helpen alleen niet volstaat; moreel en politiek protest is nodig. Juist vanuit de kerken.

Energiearmoede in Nederland

In Nederland kampen 550.000 huishoudens met energiearmoede: ze hebben hoge energiekosten, wonen meestal in een huis dat niet goed is geïsoleerd en hebben een laag inkomen. Eenpersoonshuishoudens en met name eenoudergezinnen zijn sterk oververtegenwoordigd in de groep energiearme huishoudens. Dat betekent dat veel kinderen te maken hebben met energiearmoede. Energiearme huishoudens geven gemiddeld 13-20% van hun inkomen uit aan energie, tegenover 5% gemiddeld voor alle huishoudens. Ongeveer 40% van de energiearme huishoudens heeft inkomen uit de bijstand of een andere sociale voorziening, ongeveer 40% heeft een pensioen.

Geen geld voor structurele aanpak

Energiearmoede is vaak onderdeel van een vicieuze cirkel van financiële problemen en lichamelijke en geestelijke gezondheidsklachten. De energietransitie kan deze problemen verergeren doordat huishoudens moeten investeren in energiebesparing en duurzame technologie, zoals isolatie of zonnepanelen, terwijl ze daar het geld niet voor hebben. Daardoor blijven deze huishoudens aangewezen op het gebruik van fossiele brandstoffen, die steeds zwaarder worden belast. Er zijn beleidsmensen die denken dat de recente fikse stijging van energie-

Energie is een recht

[Foto: climaxi.be]

prijzen een extra stimulans is om woningen te verduurzamen. Er zijn ook allerlei regelingen om huishoudens te ondersteunen bij het investeren in duurzame technologieën. Op termijn leidt dat tot lagere energiekosten. Maar 21% van de huiseigenaren - dat zijn 4,3 miljoen huishoudens - kan deze verduurzaming niet betalen. Ze hebben te weinig spaargeld of te weinig ruimte om te lenen bij de bank. Om over de huurders maar niet te spreken.

Dan maar doen wat wel kan

Structurele oorzaken van energiearmoede, zoals een slecht geïsoleerd huis of hoge energieprijzen, worden wel genoemd in rapporten en beleidsnotities, maar meestal wordt snel overgestapt naar een beschrijving van de leefsituaties van energiearme huishoudens. Op het eerste gezicht is dat sympathiek: de mensen waarom het gaat komen in beeld. Maar bij nader inzien blijkt dat aandacht en aanpak daardoor verschuiven naar kenmerken, eigenschappen en gedragingen van leden van deze huishoudens: onwetendheid, onkunde, vraagverlegenheid, gebrek aan taalvaardigheid, schaamte, weinig zelfvertrouwen, sociaal isolement, frustratie, stress, betaalzorgen. Vanuit deze gerichtheid op gedragingen en kenmerken van individuele huishoudens komt de nadruk te liggen op het aanbieden van eenvoudige

energiebesparende maatregelen zoals tochtstrippen, ledlampen en radiatorfolie. Soms kan een beroep worden gedaan op energiecoaches die verwarmings- of ventilatiesystemen energiezuinig inregelen en andere adviezen geven om energie te besparen zoals korter douchen of gebruik maken van een witgoedregeling, die veelal deel uitmaakt van het lokale armoedebeleid.

Kerken geven ondersteuning

Ook veel kerken willen een vergelijkbare helpende hand bieden aan mensen die niet in staat zijn om te investeren in isolatie, zonnepanelen en warmtepompen, zodat de energielasten lager worden. Dat blijkt bij voorbeeld uit een oproep van een kerkgenootschap uit Gelderland, alhoewel doorklinkt dat er ook meer moet gebeuren: “De kerk kan samen met deze mensen kijken naar voor de hand liggende energiebesparingsmaatregelen: ‘s nachts de verwarming lager zetten, tochtstrips aanbrengen, de ketel op 60 C zetten. Dit is iets waar diverse kerken al op inzetten. Maar voor veel andere maatregelen is geld nodig: een energiezuinige koelkast en wasmachine, een nieuwe ketel, vloer- en dakisolatie, zonnepanelen. Een kerk kan hierbij ondersteunen! In het kader van armoedebestrijding en het nastreven van gelijkheid kan de kerk duurzame investeringen doen voor de huishoudens die anders de komende jaren in de knel komen. Dit is geen liefdadigheid, maar een handelen dat erop gericht is dat mensen tot hun recht komen en de kloof tussen arm en rijk niet groter wordt.” Onderkend wordt dat het ondersteunen van huishoudens die als gevolg van armoede, slechte gezondheid en schulden onder zware omstandigheden leven, meer vraagt dan het inzetten van eenmalige ondersteuning door vrijwilligers voor tips en advies om te besparen op energiekosten. Maar dat volstaat niet om structurele oorzaken van energiearmoede aan te pakken. Zelfs het verdergaande initiatief om de energiecompensatie van de overheid via de kerken te herverdelen, is te weinig. Wat kunnen de kerken meer doen?

Moreel en politiek protest

Haalbare energiebesparing en het doel dat iedereen mee moet kunnen doen aan de ener-

gietransitie, vereisen een collectieve aanpak in plaats van de individuele ieder-voor-zich aanpak waarop in het huidige beleid de nadruk ligt. De collectieve route die als aanvulling en/of tegenhanger van deze favoriete individuele route wordt bepleit, loopt via discussies en besluiten over het eigendomsrecht van warmtebronnen als aardwarmte, bodemenergie en omgevingsenergie. Dat zijn collectieve goederen met een gemeenschapsvormende werking. Datzelfde geldt voor wind- en zonne-energie. De wind en de zon zijn van ons allemaal. Het gebruik van zo’n gemeengoed moet gebeuren in het belang van allen en niet in het individueel belang van mensen die het geld hebben om voor zichzelf een warmtepomp aan te laten leggen, zonnepanelen op het dak te leggen of die hun geld kunnen beleggen in een windmolen of zonneweide. Bij de energietransitie hoort een transitie in tijdgeest. Het neoliberale mens- en maatschappijbeeld van de zelfbewuste burger die zijn leven in eigen hand neemt, zijn eigen keuzes maakt, zijn eigen boontjes dopt, naar eigen goeddunken en belangen gebruik maakt van zijn eigendom en van hulpbronnen zonder om te zien naar de welvaart en het welzijn van allen en naar schadelijke neveneffecten voor de natuur, is hoognodig toe aan transitie. We kunnen niet blijven koersen op het geïndividualiseerd mensbeeld dat ons voor een groot deel in de huidige klimaatproblemen heeft gebracht. Geen energietransitie zonder transitie in eigenaarschap van natuurlijke hulpbronnen! Het is bij uitstek de kerk die de positie heeft en in staat is om deze visie als moreel kompas voor te houden en voor te leven aan de politiek en de samenleving als geheel. In het kader van dat morele appel kan praktische en directe hulp worden geboden aan mensen in nood. Maar die hulp gaat dan wel gepaard met een moreel en politiek protest vanuit de kerken. Dat stimuleert de broodnodige verandering van denken en doen in heel de samenleving.

Kijk voor verdere cijfers naar onderzoeken naar energie-armoede door TNO
Zie analyse van De Nederlandse Bank rond financiering voor de verduurzaming van de woningvoorraad, 8 februari 2022
<https://www.groenekerken.nl/nieuws/stijgende-energieprijzen-hoe-helpt-de-kerk/>

“In God is geen kwantiteit, alleen maar kwaliteit”

In Memoriam René Grotenhuis

Bob van Dillen is migratie adviseur van Cordaid

Op 8 december j.l. overleed plotseling op 70-jarige leeftijd René Grotenhuis. Hij was thuis bij Cordaid, sinds 2003 als CEO en na 2013 als adviseur en betrokken vriend.

René was belangrijk vanwege zijn gedachten over de rol van Cordaid binnen sterk veranderende mondiale (machts)verhoudingen en internationale samenwerking. Gebaseerd op steeds terugkerende principes als menselijke waardigheid, gelijkheid en bloeiende gemeenschappen.

Pastoraal werker, theoloog, ontwikkelingswerker

René Grotenhuis (1951-2021) studeerde theologie en was zes jaar werkzaam als pastoraal werker in de wijk Ondiep (Utrecht). Daarna werkte hij o.a. als directeur in de thuiszorg, voor Pharos, kenniscentrum voor vluchtelingen en gezondheidszorg en zo’n 10 jaar (tot 2013) als algemeen directeur van Cordaid. Hij was vicevoorzitter van het Katholiek Netwerk (VKMO), voorzitter van de Samenwerkende Hulporganisaties en een belangrijke spil in de internationale katholieke netwerken van Caritas en CIDSE. Familie en vrienden kregen bij de uitvaart een kaart met daarop het beeld van Rembrandt ‘De terugkeer van de verloren zoon’ en op de keerzijde het gedicht ‘Our deepest fear’ van Marianne Williamson. “Het is in zekere zin een bevrijdende gedachte dat het niet uitmaakt of ik op mijn twaalfde was gestorven of nu op mijn zeventigste of dat ik nog een flink aantal jaren mee mag blijven doen. In God, zo schreef ik ooit, is geen kwantiteit, alleen maar kwaliteit.” ‘René laat een grote leegte achter, die wij vullen met dankbaarheid’. Een citaat van de rouwkaart, met daarop twee data: 10 januari 1951

en 8 december 2021. We namen afscheid van René in de Onze Lieve Vrouwe Kerk in Bilthoven met een staande ovatie.

Bestuurder, denker, doener

Als directeur van Cordaid was hij een denker, ziener en doener tegelijk. Een bekwaam bestuurder en een standvastig beoefenaar van het katholiek sociaal handelen. “René Grotenhuis is een man in wie betrokken Nederland een geweten verliest. Wij vonden elkaar in het Rijnlandse denken, waarin het katholieke sociaal denken, met kernwaarden als solidariteit en menselijke waardigheid, een grote rol speelt”, aldus Kees Zevenbergen. Als denker en schrijver wat hij niet alleen bepalend voor de maatschappelijke rol van Cordaid, maar ook met invloed ver daarbuiten. Zijn ideeën over armoede en ongelijkheid, over solidariteit en verbinding bieden ook vandaag inspiratie. Als antwoord op de soms vanzelfsprekende westerse superioriteit pleitte hij voor radicale gelijkheid, en voor inclusieve en bloeiende gemeenschappen. “Met René Grotenhuis verliezen we een brede denker, iemand die vergezichten had en realiteitszin, het soort visionairen waarvan we er niet zoveel hebben. Aan ons de opdracht om zijn gedachtengoed verder te dragen”, aldus Kathleen Ferrier.

Waarden betrokken theoloog

René Grotenhuis maakte zich zorgen over de ‘globalisering van onverschilligheid’, en putte

René Grotenhuis in 2019 tijdens een lezing bij Cordaid over zijn boek ‘Breed denken’
[Fotograaf: Bob van Dillen]

hoop uit de veerkracht en betekenis van het christendom voor de wereld van morgen. In 2013 schreef hij dat in een steeds verder globaliserende wereld de christelijke inspiratie nieuwe relevantie toevoegt in het streven naar duurzaamheid en rechtvaardigheid. De encycliek 'Populorum Progressio' (1967) versterkte de rol van de internationale gerichtheid van de kerk, met sociale bewegingen als de Caritas organisaties en de commissies Justitia et Pax die daarin het voortouw namen. De 'optie voor de armen' werd een blijvend fundament voor het engagement voor solidariteit en gerechtigheid. In Nederland ontstonden de Cordaid voorlopers Mensen in Nood in 1914 en Memisa in 1925. Na het Tweede Vaticaans Concilie ontstond Cebemo als katholieke ontwikkelingsorganisatie gebaseerd op internationale solidariteit en gerechtigheid. Al deze organisaties fuseerden later tot Cordaid, dat geleid werd door René.

"René Grotenhuis kende de professie van ontwikkelingsvraagstukken door en door, was theologisch onderlegd, betrokken bij de leer én de praktijk van het katholiek sociale denken, en bovenal had hij hart voor de mensen met en voor wie hij dit werk deed", aldus Ernst Hirsch Ballin.

Rechtvaardigheid, duurzaamheid en migratie

Naast een aantal lezenswaardige boeken over rechtvaardigheid en duurzaamheid schreef René na zijn vertrek bij Cordaid een studie over migratie en vluchtelingen, voor het wetenschappelijk instituut van het CDA. In 9 hoofdstukken en 2 bijlagen beschreef hij uitgangspunten en aanbevelingen voor een humaan en solidair beleid. Voor hem was dit gebaseerd op het christelijk sociaal denken, met als uitgangspunt de waardigheid van elk mens, elke migrant, elke vluchteling. En op het algemeen welzijn, dat vereist dat deelbelangen worden afgewogen tegen het belang van de gemeenschap als geheel. Twee andere ijkpunten voor hem waren solidariteit en subsidiariteit, die ertoe moesten leiden dat niemand aan zijn lot wordt overgelaten en dat mensen een maatschappelijke organisaties zoveel mogelijk zelf de verantwoordelijkheid te nemen in plaats van af te wachten totdat de overheid dat

doet. Als voorbeeld noemde hij het initiatief van Sant'Egidio voor een humanitaire corridor, d.w.z. een veilige migratieroute naar Europa voor kwetsbare groepen van erkende vluchtelingen. "Een prachtig initiatief mede omdat deze mensen worden opgevangen in sociale netwerken, veelal kerkelijke groeperingen en netwerken, die zich voor minstens een jaar garant stellen voor warme ontvangst en opvang."

Ziekte en overlijden

Over zijn slokdarmkanker en ziekteproces schreef hij 16 indrukwekkende overdenkingen die te lezen zijn op de website De Bezieling. Daarin refereert hij o.a. aan Henri Nouwen: in het leven gaat het er niet om wat je presteert, niet om wat je hebt, niet om welke reputatie er van je rond gaat. Dat staat haaks op onze tijdgeest, waarin prestaties, bezit en reputatie de kern lijken te zijn van het bestaan. "Maar uiteindelijk draait het om de ervaring dat er van je gehouden wordt, dat er een God is die van je houdt. En dat houden van is op ongenade en genade, in goede en kwade dage, in ziekte en gezondheid."

"Nederland verliest in René Grotenhuis een man die altijd klaar stond voor zijn medemens, en een betrokken sparringpartner, maar bovenal een mens op wie nooit tevergeefs een beroep kon worden gedaan", aldus VKMO Katholiek Netwerk.

Boeken van René Grotenhuis:
'Geloven dat het kan. Nieuwe perspectieven op ontwikkeling, macht en verandering', 2008.
'Over grenzen heen. Nieuwe perspectieven op civil society in de strijd tegen armoede', 2009.
'Do not be afraid. The position of faith-based development organisations in a changing world order', 2011
'Grenzeloos eigenbelang. Armoede uitbannen in een veranderende wereld', 2013
'Gedreven helpers. Een geschiedenis van Cordaid en haar voorlopers', 2014, slot-hoofdstuk.
'Breed denken. Vluchten, migratie en sociale samenhang in mondiaal perspectief', 2020, voor het CDA wetenschappelijk instituut.
<https://memori.nl/gedenkplaats/rene-grotenhuis>

Groningen honderdste SchuldHulpMaatje locatie

Hans Oldenhof is namens de R-K. Kerk bestuurslid van de Vereniging SchuldHulpMaatje Nederland

Wat maakt SchuldHulpMaatje (SHM) tot een buitenkans voor de diaconale inzet juist van onze katholieke kerk? Ik schrijf vanuit het perspectief van Caritas, de belangrijkste organisatie in onze kerk op het terrein van de armoedebestrijding.

Er wordt op tal van plaatsen heel veel en heel goed werk verzet. Er is individuele noodhulp en er worden projecten gesteund. En toch klinkt op veel plaatsen: "Er zijn weinig hulpvragen. Hoe kunnen we de armen beter bereiken?". Ooit kwamen hulpvragen binnen via de netwerken van de geloofsgemeenschap. Maar die gemeenschap verdampt steeds meer. Hulpvragen komen vaak via hulpverleners. Maar voor hen is de kerk ook steeds meer een marginaal iets, waar ze weinig van weten.

Beweging en institutie

Vanuit de sociologie is over sociale organisaties bekend dat institutie en beweging elkaar nodig hebben. Wil een beweging beklijven, dan is institutionalisering nodig. Niet om een beweging voor de eeuwigheid te reguleren, maar om de organisatie zo te structureren dat ze binnen een bepaalde context goed kan werken. Contexten veranderen, en daarmee ook regels en structuren. Zo heeft de Parochiële Caritas Instelling (PCI) in 1991 een voor alle bisdommen geldend Algemeen Reglement gekregen, met per bisdom soms een aanvulling. Daar valt nog steeds goed mee te werken. Maar bezinning op de veranderde context is wel belangrijk. Anders kun je door het gebrek aan aanvragen in de verleiding komen te zeggen dat er blijkbaar geen armoede is. Iedere bestuurder weet in zijn hart dat dit niet waar is.

Armoede en uitsluiting

Op internet zijn de feiten makkelijk te vinden. Scrol maar eens naar armoede en sociale

De vrijwilligers van SchuldHulpMaatje Groningen
[Foto: SchuldHulpMaatje Nederland]

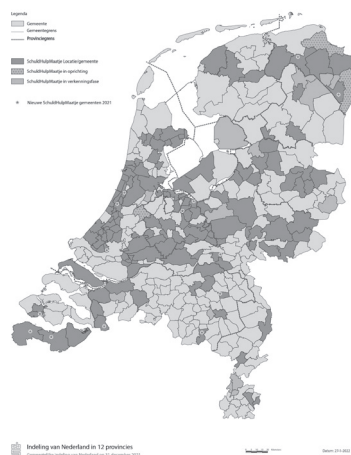
uitsluiting. Uit een recent onderzoek van Deloitte in samenwerking met ING, Nibud en Universiteit Leiden naar de financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens blijkt dat bijna de helft van de Nederlanders financieel kwetsbaar is. Op de in dit onderzoek vastgestelde schaal van financiële gezondheid blijkt dat slechts 27 procent van de Nederlanders financieel gezond is; 24 procent is financieel toereikend, 25 procent is financieel kwetsbaar en 24 procent is financieel ongezond. Er zijn veel armen; alleen komen we er veel te weinig mee in contact. De kunst is open te staan voor impulsen van buiten. Want de Geest waait waar zij wil. Als er op een terrein, verwant aan het jouwe, bezield beweging is, waarin de armen wel bereikt worden, dan ligt het voor de hand je daarin te verdiepen. Waaraan ontleent de ander zijn dynamiek? En wat heeft ons dat te zeggen?

Honderdste SchuldHulpMaatje

Op 4 november werd in de stad Groningen in de Stadskerk van de Baptistengemeente feestelijk stilgestaan bij de oprichting van de honderdste stichting SchuldHulpMaatje. Deze

richt zich op de stad Groningen, een plaats met veel armoede- en schuldenproblematiek. Er waren ongeveer 75 mensen aanwezig, waaronder Ron van den Hout, bisschop van het bisdom Groningen-Leeuwarden. Het kersverse bestuur, bestaande uit vertegenwoordigers van een drietal (protestantse) kerken, werd toegesproken door de voorzitter van het landelijk bestuur van SHM, dominee Joost Schelling uit Woerden. Een tiental maatjes, dat met goed gevolg de verplichte toerustingscursus van drie zaterdagen had doorlopen, kreeg een certificaat. Er was een enthousiaste videoboodschap van demissionair staatssecretaris Denis Wiersma. Koningin Maxima liet haar waardering blijken in een bemoedigende quote: "Jullie helpen kwetsbare mensen om een nieuwe start te maken. Samen bereiken jullie -nu in Groningen met de 100e lidstichting- de helft van alle Nederlandse inwoners". Dit spreken van de koningin over 'de helft' vraagt enige toelichting. Er zijn binnen het koninkrijk 355 gemeenten. Er zijn nu in een 140-tal gemeenten gecertificeerde, dus goed getrainde maatjes beschikbaar voor mensen met beginnende of oplopende schulden. Omdat daar ook een aantal grote steden bij zijn kunnen nu mensen met schulden in de helft van de bevolking een beroep doen op SHM. Elke jaar komt er een aantal stichtingen bij. Er is echt sprake van een beweging. Bij het ontstaan moeten altijd vertegenwoordigers van minstens drie lokale geloofsgemeenschappen betrokken zijn. De initiatiefnemer is soms een katholieke parochie, bijv. via een PCI, maar vaker een protestantse gemeente. Men zoekt dan bondgenoten, en heel vaak zijn die er, ook onder katholieken. Onder de ruim 2200 schuldhulpmaatjes, hun coördinatoren en hun lokale besturen zijn mensen met een katholieke achtergrond goed vertegenwoordigd. In Groningen heeft de bisschop in samenspraak met de nieuwe stichting in zijn eigen stad in een Nieuwsbrief voor het hele bisdom bij

SchuldHulpMaatje in Nederlandse gemeenten
status 31 december 2021

Overzicht waar SHM actief is en waar toegewerkt wordt naar een stichting

parochies aanbevolen om bestaande stichtingen van SHM te steunen of mee te werken aan de oprichting van nieuwe.

Het geheim van SHM

Wat is het geheim van SHM, dat maatjes van deze organisatie relatief gemakkelijk in contact komen met mensen in een moeilijke financiële situatie?

1. SHM is laagdrempelig voor mensen met schulden, via websites als www.schuldhulpmaatje.nl, www.eerstehulpbijschulden.nl, www.uitdeschulden.nu, www.geldfit.nl, www.samenhartvoormensen.nl en speciaal gericht op jongeren www.moneyfit.nl. Ze worden enorm veel bezocht.
2. SHM heeft, door de aard van zijn organisatie, veel gezag opgebouwd bij de rijks- en gemeentelijke overheid en bij woningbouwverenigingen en verzekeringsmaatschappijen. Er was al wel al jaren sprake van gemeentelijke organisaties rond thuisadministratie en van inzet door vrijwilligers van Humanitas en van het Leger des Heils en van de zijde van Turkse en Marokkaanse Nederlanders. Maar deze konden en kunnen de vraag lang niet alleen aan. Het contact is bovendien vaak kortstondig of beperkt zich tot maximaal een jaar.
3. SHM is een volwaardige en zeer gerespecteerde partner binnen de Alliantie Vrijwillige Schuldhulp, het landelijk samenwerkingsverband van hierboven genoemde vrijwilligersorganisaties en de Nederlandse Schuldhulp-route, een initiatief van nu al 60 burgerlijke gemeenten die op dit punt samenwerken. Zie www.alliantievrijwilligeschuldhulp.nl en www.nederlandseschuldhulproute.nl.

Maatjes vormen de sleutel

De oprichters van het format SHM, waaronder 'onze' Hub Crijns, kenden de kracht van orga-

nisaties die vanuit de kerken zijn opgezet: vrijwilligers zijn bereid zich stevig in een materie te verdiepen. Ze zijn in staat het vertrouwen van mensen te winnen. Ze zijn gewend in teamverband te werken. En ze zijn trouw: ze zijn als het nodig is bereid zich voor meerdere jaren voor iemand of voor een gezin in te zetten. SHM vulde een gat in de markt met zijn aanpak: een vereniging van stichtingen waarvan de maatjes, coördinatoren en besturen professioneel vanuit een Landelijk Servicepunt worden getraind en ondersteund. Fondsen van de kerken maar ook van daarbuiten, waaronder de overheid maakten vanaf 2010 een ontwikkeling mogelijk, waarin heel veel creativiteit, daadkracht en bezieling van ondernemende christenen werd en wordt gebundeld.

Mensen met schulden melden zichzelf bij SHM, via het internet of lokaal op een spreekuur. Nogal eens zijn zij daartoe actief aangemoedigd door gemeenten en door andere organisaties, zodra deze in de gaten krijgen dat er sprake is van een groeiende schuldenlast. Alle partijen, inclusief de burger, hebben baat bij vroegsignalering. Hoe komt er dan beweging in de zaak? Ambtenaren en maatschappelijk werkers zijn gebonden aan caseloads en protocollen. Er kan bij mensen ook sprake zijn van schaamte of van wantrouwen naar de overheid. De drempel naar een vrijwilligersorganisatie als SHM is veel lager. Vrijwilligers die het vertrouwen winnen van mensen zijn in staat hen mentaal te ondersteunen om stap voor stap grip te krijgen op hun financiële situatie. Onderdeel daarvan is het begeleiden van contact met instanties rond inkomen en schulden. De maatjes geven dus nooit geld. Wel kunnen zij mensen attenderen op mogelijkheden om financiële hulp of hulp in natura te krijgen, van de Gemeente of van particuliere organisaties, waaronder de PCI. Dat laatste gebeurt in de praktijk ook regelmatig.

Aarzelingen om mee te doen

Uit de praktijk van mijn werk in parochies in het aartsbisdom ken ik een aantal weerstanden die kunnen voorkomen bij Caritasbestuurders om een stichting SHM in de eigen regio mee te helpen oprichten.

De eerste is dat anderen dit werk al doen: vrijwilligers van Thuisadministratie, Humanitas en Leger des Heils. Maar SHM zal door hen

ook lokaal als een waardevolle collega worden begroet; er is werk genoeg en SHM brengt veel eigen expertise mee en boort een nieuw reservoir van vrijwilligers aan, van binnen en buiten de kerken. De tweede is dat lidmaatschap van de landelijke vereniging en training van maatjes kosten met zich meebrengt. De praktijk leert echter dat er altijd lokale fondsen, van de overheid en particuliere, zijn die deze kosten willen dragen. En tegenover de kosten staan heel veel (inhoudelijke) baten. De Rabobank bijvoorbeeld sponsort vaak en beveelt de eigen personeelsleden aan om maatje te worden; zo groot is de waardering voor de organisatie.

De derde is dat men beducht is voor extra werk. Men is al zo druk. Pioniers hoeven het wiel echter niet uit te vinden; buitendienstmedewerkers van SHM begeleiden mensen die lokaal naar een nieuwe stichting toe werken. En voor een nieuw bestuur is altijd wel minstens één katholiek te vinden.

Een vierde weerstand tenslotte kan zijn: de mineurstemming vanwege de afkalving van de eigen kerk. Deze factor kan worden versterkt als er weinig hulpvragen zijn. "Men heeft ons niet meer nodig". Je kunt dan al bij voorbaat moe worden van het elan van jonge diakenen uit protestantse of evangelische kerken. "Hadden wij die jongeren maar...". Deze houding kan worden doorbroken door juist met mensen uit andere kerken de ervaring op te doen dat SHM heel praktisch is, de doelgroep bereikt en daar in een grote behoefte voorziet. Het wordt ook een nieuw kanaal om hulpvragers samen verder te helpen.

Onze kerk wordt veel kleiner. Maar waar geld en vrijwilligers voorhanden zijn kan onze kerk ook in de verdere toekomst een belangrijke bijdrage leveren aan armoedebestrijding en schuldhulpverlening.

hans.oldenhof54@gmail.com
Lees ook het artikel over SchuldHulpMaatje van Carla van der Vlist in 'Diakonie & Parochie', december 2021, pag. 31-33.
www.cbs.nl/armoede-en-sociale-uitsluiting-2021/

Diaconaat en ouderen

Diaken Nico Smit

Hans de Waal promoveerde in december 2021 met het boek 'Over de diaconale roeping van de kerk in de context van vergrijzing'. De Waal gebruikt als definitie van diaconaat "de inzet van en vanuit kerken ter bestrijding van materiële en sociale noden". Dit boek gaat over de praktijk en over de doordenking ervan.

De reden voor dit onderzoek vormt de vergrijzing met problemen als bezuiniging op de zorg, de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd, de nadruk op zelfredzaamheid en op de mantelzorg en het toenemende isolement van ouderen. Diaconaat hoort fundamenteel bij de kerk en ook hier is sprake van vergrijzing. Uit eerdere studies blijkt dat diaconaat vaak bestaat uit bezoekwerk, en dat onttrekt zich aan de waarneming door de overheid en de zorginstellingen. De Waal wil ontwikkeling van een adequaat diaconaat ondersteunen.

Diaconaal onderzoek

Hoewel De Waal zegt dat er weinig onderzoek is gedaan naar diaconie in Nederland, haalt hij wel regelmatig de publicaties aan van of met Hub Crijns. Vele anderen worden geciteerd: Gerben Heitink, Andries Baart, Erik Borgman, Herman Noordegraaf, e.a.. Ofschoon de schrijver zich beperkt tot het diaconaat binnen de PKN, haalt hij ook de studies aan van John Collins, Annie Hentschel, Bart Koet, Eric Sengers en Jozef Wissink. Er zijn drie betekenisvelden: als organisatievorm, als geloofsovertuiging en als praktische activiteit. Opvallend vond ik zijn herhaalde melding, dat diakenen ook geroepen zijn tot de Dienst aan de Tafel van

de Heer, o.a. bij het mede voorbereiden van de voorbede. Zo wordt tevens gesproken over "de diaken met zijn verbindingen naar de inspiratiebron van de *diakonia* uit het Nieuwe Testament en over de diaken als kerkelijk ambtsdrager met verantwoordelijkheden in liturgie en kerkelijk bestuur". De Waal stelt dat de oorsprong van het specifieke diaconaat gevonden wordt in de Reformatie. Pas ten tijde van de Reformatie wordt de titel 'diaken' uit het Nieuwe Testament naar voren gehaald om er de specifieke armverzorgers mee te karakteriseren. Vanaf die tijd dateert de publieke en bevoorrechte (gereformeerde) kerk in de Republiek.

De Waal stelt vast dat de kerkorde een structurele inbedding in de gemeente waarborgt. Diaconaat start daarbij onderaan in de gemeente en is verbonden met bovengemeentelijke instellingen en activiteiten. Reeds vanwege de aanwezigheid van de diaconale roeping is iedere kerkelijk gemeente een diaconale gemeente. Dat is

buitengewoon idealistisch en duidt ook op een weerbarstige praktijk.

Kerken en vergrijzing

De door De Waal onderzochte periode gaat van 2006 tot 2016. In die jaren is beleid lang niet altijd geformuleerd, maar soms lees ik pareltjes: "Het gaat bij diaconaat om de waardigheid van de mens als beeldrager van God." Wel is diaconaat veelal gericht op de eigen gemeente en sporadisch op diaconie-ver weg. Anders gezegd: diaconaat is nogal binnenkerkelijk. Eén gemeente spreekt over het probleem van de ontgroening, lees: steeds minder jongeren. In toenemende mate gaat de aandacht uit naar

de ouderenzorg. Twee beschreven casussen (Utrecht en Gouda) onderstrepen dat. De Waal bespreekt o.a. de landelijke organisatie Kerk in Actie waarbij erop wordt aangedrongen dat de lokale diaconie goede contacten onderhoudt met het lokaal bestuur en met zorginstellingen. Ook tekent Kerk in Actie aan dat grijs meer is dan een kleur en dat ontmoeting een kernbegrip is. Diverse pogingen om projecten van de grond te tillen mislukken, o.a. door gebrek aan geld en belangstelling. Na "grijs is meer dan een kleur" zijn er geen nieuwe initiatieven meer genomen, wel waren er enkele pilotprojecten, o.a. rond de Wet op Maatschappelijke Ondersteuning (WMO). Ook hier was presentie een kernbegrip. In 2011 verscheen de nota 'De hartslag van het leven' over diaconie; deze ging niet over vergrijzing. Men wilde terug naar de basis: de kerk is een diaconale kerk. Er was (en is?) te weinig aandacht voor de krimpende kerk. Daarna verscheen de nota 'Dichtbij het hart', maar ook hier geen verwijzing naar vergrijzing en ouderen, zoals meestal. De Waal komt tot de conclusie dat de betekenis van het proces van vergrijzing voor kerk, diaconaat en samenleving in enkele documenten wordt onderkend, maar in andere schittert door afwezigheid. Meer erkenning is noodzakelijk.

Omgang met ouderen

Evident zijn de bemerkingen dat ouderen geen coherente groep vormen, dat neerbuijgheid naar deze groep onjuist is, dat we met z'n allen steeds ouder worden en dat de ouderen een steeds grotere groep vormen. Er is sprake van een grote variëteit in de groep ouderen waardoor het onmogelijk en ook onwenselijk is om ze als doelgroep in zijn totaliteit te noemen. Ook is waar dat ouder worden gepaard gaat met steeds hogere kosten en een steeds groter beroep op mantelzorg. Prikkelend is de opmerking dat "ouder worden een ziekte is", omdat die pas uitnodigt tot onderzoek. In de kerken is sprake van een relatieve oververtegenwoordiging van ouderen, die ook een groter geefgedrag vertonen dan jongeren, waarmee een financieel probleem steeds groter wordt.

Overigens is er slechts incidenteel sprake van financiële hulp.

De Waal maakt een goed overzicht van negen aandachtspunten, die samengevat gaan over omzien naar elkaar. Hij houdt een warm pleidooi voor diaconale attitudes in de volle breedte van pastoraat, liturgie, verkondiging, presentie, bezinning en communicatie. Hierbij is een stimulans door een bovenlokale, theologische ondersteuning belangrijk. De ouder wordende mens krijgt kansen geboden: op het terrein van acceptatie, van waardering voor vrijwilligerswerk en van een sterkere focus op de kern van kerk-zijn.

Enkele aanbevelingen

Enkele aanbevelingen zijn: leeftijdsopbouw in beeld brengen; analyseren en waarderen van de omgang met ouderen (door beroepskrachten); zichzelf kenbaar maken in de maatschappij; diaconie door ouderen kan waardevol zijn; ondersteuning door bovenlokale organisatie continueren en uitbouwen; waarborgen van het ambt en de functie van diaken.

Het boek eindigt met een onderzoeksvraag: hoe ziet adequate diaconale actie m.b.t. ouderen er uit in de diaconieën en kerkelijke organisaties en ook in de bovenkerkelijke organisaties?

Hans de Waal schreef een gedegen overzicht van de stand van zaken m.b.t. diaconie, vooral in protestantse gelederen. Het ging voornamelijk over hoogkerkelijken, niet over allochtone ouderen, nauwelijks over de christelijke oecumene en niet over de relaties met verzorgings- of verpleeghuizen. Dat maakt van zijn boek een naar binnen gerichte kijk op diaconie. Dat is niet per sé slecht, maar naar mijn mening wat eenzijdig.

Hans de Waal, 'Diaconaat en ouderen; over de diaconale roeping van de kerk in de context van vergrijzing', Eburon Utrecht 2021, ISBN 978-94-6301-387-1, prijs € 24,50.

Verdriet in de ogen kijken Met rouwenden verkeren

Henk Meeuws is theoloog en onderzoeker diaconie

In het voorjaar van 1980 namen enkele ouders die hun kinderen verloren hadden, het initiatief om met lotgenoten tot regelmatig contact te komen. Dat leverde talrijke reacties op. Op 17 januari 1981 kon al de eerste landelijke dag worden georganiseerd. Zo ontstond OOK, de landelijke vereniging Ouders Overleden Kind.

Door middel van regionale lotgenotengroepen, publiciteitscampagnes, netwerken, voorlichting, een ledenblad (*Rondzendbrief*, sinds 2017 *Nabij*), website, direct-hulp-lijn, e.d., poogt OOK 'herkenning, erkenning, uitzicht' te bieden en te bevorderen.

Veertigjarig jubileum

De vereniging bestaat nu veertig jaar. Ter viering daarvan heeft het bestuur van OOK een boek doen uitgeven: *‘Verdriet in de ogen kijken. Verhalen van ouders van overleden kinderen: betekenis geven aan verdriet’*. De daarin gebundelde 27 verhalen gaan terug op interviews die tussen april 2015 en april 2021 zijn verschenen in het ledenblad *‘Rondzendbrief’* resp. *‘Nabij’*. Van deze verhalen zijn er 25 van ouders van overleden kinderen. Daarnaast is ook een interview opgenomen van een grootouder van een overleden kleinkind en van de broer van een overleden zus. Elk verhaal wordt in het boek afgesloten met een korte ‘update 2021’ over het eerdere en actuele beleven van het verlies.

Verdere inhoud

'Verdriet' wordt ingeleid door een mooie bondige beschouwing van 'rouwdeskundige'

Manu Keirse. In het Voorwoord vertelt Elle Lepoutre vervolgens hoe zij in 2015 op het idee kwam mensen te gaan interviewen over hun leven met verdriet. In het Nawoord schetst Cecile Bus, voorzitter van OOK van 2016 tot medio 2021, op hoofdpunten de veranderingen die de vereniging doormaakte en de uitdagingen waarvoor zij staat. Als

'Bijlage' is aan het eind van het boek een interview met een aantal oud-bestuursleden opgenomen: "Veertig jaar herkenning, troost en perspectief". Speciaal voor 'Verdriet' schreef geestelijk verzorger Marinus van den Berg, nauw betrokken bij de vereniging en lotgenoten, elf zeer passende nieuwe gedichten en overwegingen.

Hoe een boek als dit recenseren?

Ik kan onmogelijk plussen
en/of minnen gaan noteren
bij wat de mensen die aan

het woord komen, vertellen over hun leven na/ met een vreselijk verlies door ziekte, ongeluk, zelfdoding.... De verhalen die zij ons daarover voorleggen zijn heel persoonlijk en telkens zéér aangrijpend, schokkend maar ook ontroerend, verbijsterend maar in hun naakte eerlijke eenvoud tegelijk eerbiedwaardig.... Stel je eens voor: je bent zwanger van een tweeling, direct na de geboorte sterven de twee baby'tjes, hand in hand; later raak je opnieuw in verwachting, weer van een tweeling; enkele dagen na de geboorte sterft een van de kindjes; als iemand je vraagt hoeveel kinderen je hebt, wat zeg je dan? En dan tóch je verhaal delen om andere mensen te helpen.....

Troost en kracht

In haar interviews zocht Elle Lepoutre naar wat in alle verdriet troost biedt en kracht geeft. Ze merkt in haar Voorwoord op: “Opvallend vaak zijn dat kleine dingen. (...) Zelf vond ik, vooral in de eerste jaren, het belletje van de tram geruststellend. Met Kira wonden we vlakbij een tramhalte. Het geluid bevestigde dat de wereld buiten er nog was, dat alles doordraaide. Terwijl ik zelf voelde dat alles stilstond”. In de groepen lotgenoten vinden de rouwenden herkenning, erkenning, troost, perspectief. Want in die bijeenkomsten is één woord genoeg, daar weet men dat aandacht beslissend is. Marinus van den Berg verwoordt het zo: “Een vriendin verstond het: mijn verhaal mocht ik vertellen, mijn verdriet, mijn gemis, mijn zoeken. Ze begon niet over anderen, over erger, of nog erger. Ze luisterde en luisterde..., en luisterde...”. Vaak wordt gezegd en bezworen dat je na ‘een tijdje’ je verdriet ‘een plekje’ moet geven zodat je het kan ‘verwerken’. De rouwenden in dit boek zeggen evenwel: je moet het ‘verweven’ laten raken in je leven. Hoe dit ‘verweven’ kan geschieden vertelt bijv. Arnout Krediet n.a.v. de dood van zijn zoontje Luke. Ik citeer hem graag als *‘pars pro toto’*, als voorbeeld voor wat in alle verhalen doorklinkt: dat verdriet in je lijf beklijft en liefde blijft.

“Als je als mens iemand heel dierbaar verliest moet je als het ware wat er achter blijft in jou een plek geven, ik ervaar dat als een soort begraafplaatsje dat je in je lijf hebt zitten. Een plek waar je heen kunt gaan, om bloemen bij te zetten of het grind te harken. Je kunt het onderhouden zodat het in je lijf bezoekenbaar blijft en niet wegtrot. (...) Als je een kind krijgt heb je onvoorwaardelijke liefde. (...) Je legt als het ware een soort poel aan voor je kind. Nu is die liefde er nog, maar hij

niet meer. Er is een oceaan van liefde maar er is geen kade waar hij tegenaan kan golven. Het is onaf, het voelt ongericht. Het gevoel van iemand missen is eigenlijk een gevoel van liefde. (...) Het is een liefdesgevoel dat je niet kwijt kunt. Dat is hoe ik missen zou omschrijven”.

Verdriet en inspiratie

De verhalen van peilloos verdriet gaan je door merg en been. Maar wonderlijk genoeg geven ze ook inspiratie - zo benadrukken de redacteuren op de achterkaft. En tevens openbaren ze een soort schoonheid - dat is voor mij het geschenk van deze bundel. Marinus van den Berg duidt dit zo aan: "Jou aanvaarden met jouw pijn. Jezelf aanvaarden met je pijn. Met je pijn aanvaard worden. In je pijn leeft je missende liefde".

In zijn Inleiding betitelt Manu Keirse 'Verdriet in de ogen kijken' terecht als "Een boek vol liefde". Wat de rouwenden in hun schrijvende verhalen laten zien is precies dit: "Je kunt niet schrijven over verdriet zonder over liefde te schrijven. (...) Dit boek maakt duidelijk dat liefde blijft voortbestaan...". Tenzij jouw verdriet op dit moment nog te heftig is, tenzij de rouwe wond van je verlies nog geen aanraking verdraagt, is mijn raad: lezen, dit boek. Hoewel: 'lezen' is niet het juiste woord. Wat verteld wordt leent zich eigenlijk niet voor lectuur. Veeleer nodigen deze verhalen je uit aandachtig luisterend met rouwenden te 'verkeren'.

Ouders van overleden kind, e.a., 'Verdriet in de ogen kijken. Verhalen van ouders van overleden kinderen: betekenis geven aan het verlies', met een inleiding van Manu Keirse, Adveniat, 2021, ISBN 9789493161931, 240 blz., prijs, € 19,95.

Agenda & weetjes

De Bisschoppenconferentie heeft in het najaar 2020 besloten tot de oprichting van het *Officium Caritatis*.

Dit Officium Caritatis zet de activiteiten van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad voort, waaronder de uitgave van het tijdschrift *'Diakonie & Parochie'*. De wijzigingen zijn op 1 januari 2021 ingegaan. Als redactie voor het tijdschrift functioneert het trio Hub Crijns, Jan Maasen en Hans Oldenhof.

De Ariëns Lezing 2021 door Dr. Chris Dols 'Van League of the Cross naar Kruisverbond. Kardinaal

Henry Manning als inspiratiebron voor de drankbestrijder Alphons Ariëns' is door de corona omstandigheden verschoven naar 22 april 2022. Plaats: Katholiek Documentatie Centrum (KDC), Erasmuslaan 36, 6525 GG, Nijmegen. Zaal open vanaf 13.30 uur. Aanmelden voor de Ariëns Lezing kan met opgave van het aantal personen door een mail te sturen naar info@kdc.ru.nl met een cc. naar secretaris@arienscomite.nl.

De uitreiking van de Ab Harrewijn Prijs 2022 is (als de omstandigheden van de corona-epidemie

het toelaten) op 13 mei in de middag vanaf 15.00 uur in de Prinsekerk, Schepenstraat 69, 3039 NC Rotterdam. Zoals gebruikelijk opent de bijeenkomst van de uitreiking met het verhaal van de winnaar van de Ab Harrewijn Prijs 2021. Vijf genomineerden worden geïnterviewd over hun initiatief. Daarna is er een spreker. Er is een muzikaal intermezzo. De voorzitter van de jury maakt de winnaar Ab Harrewijn Prijs 2022 bekend. Na afloop kan ieder met elkaar in gesprek met een drankje en een hapje erbij. Kijk verder op www.abharrewijnprijs.nl.

De maatregelen die werden genomen om het coronavirus in te dammen, raakten het diaconale werk

in het hart. Het werd uiterst moeilijk om mensen te ontmoeten en plekken te bieden om op adem te komen. Docent diaconie Erica Meijers en hoogleraar diaconie Thijs Tromp van de Protestantse Theologische Universiteit onderzochten hoe diaconale organisaties hiermee omgingen. Wat kunnen we hieruit leren over diaconaat? Het volledige onderzoek is sinds juni 2021 digitaal beschikbaar: <https://netwerkdak.nl/wp-content/uploads/2021/06/Diaconaal-werk-tijdens-de-tweede-Coronagolf.pdf>

Het Pastoraal Bulltetin 21 van het Bisdom Rotterdam heet *'Parochies en corona'*. In een van de bijdragen trekt

Jan Maasen acht lessen voor de diaconie uit de coronatijd (p. 18 - 22). We zijn ons meer bewust geworden van belangrijke aspecten van de diaconie, zoals de zorg voor de eigen gemeenschap en de waarde van ontmoeting. Het handelingsrepertoire is uitgebreid met digitale vormen. Maar ook zijn de kwetsbaarheden zichtbaarder geworden, zoals de vergrijzing van het vrijwilligersbestand en de afnemende contacten met de omliggende samenleving. Ook de andere artikelen over de gevolgen van corona op de verschillende werkvelden en over het Jaar van de Sacramenten zijn lezenswaardig. Bestellen kan bij de Pastorale Dienstverlening. Downloaden kan ook:

<https://www.bisdomrotterdam.nl/documents/saved/hba5ae50e7a94a08f-092a66664745d3d1.pdf>

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diakonie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Officium Caritatis, een diaconale dienst van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Officium Caritatis vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar. De abonnementsprijs blijft ook in 2022 voor een hele jaargang € 30,00; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Officium Caritatis
NIEUW ADRES: Postbus 13049, 3507 LA Utrecht
E-mail: administratie@rkdiaconie.nl

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

De digitale plek van het tijdschrift is www.rkdiaconie.nl. Kijk voor diaconale voorbeelden en diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee:

Rien Brouwer, Hub Crijns, Jos Deckers, Bob van Dillen, Hermen van Dorp, Vincent de Haas, Raf Janssen, Mgr. Gerard de Korte, Jan Maasen, Henk Meeuws, Harry Notermans, Hans Oldenhof, Nico Smit.

Eindredactie: Hub Crijns

Foto omslag: Hub Crijns

Redactie en uitgever: Officium Caritatis, Utrecht

Opmaak: Van Eck Tekst&Design

Druk: Drukkerij Roggeband & Accuraat Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Meditatief

Werken van Barmhartigheid

Auteur onbekend; Melodie Psalm 134

De werken van barmhartigheid.
Ze zijn voor eeuwig en altijd
de stappen die ons leiden tot
het helend koninkrijk van God.

Overal waar gebrek aan brood
de mensen plaagt met hongersnood,
zijn wij Gods handen voor elkaar:
als hoopvol zegenend gebaar.

En geef aan wie van dorst versmacht
te drinken, want een mens verwacht
dat iemand dan een beker reikt
waaruit Gods medelijden blijkt.

Wie zijn gevlucht en wie zich vreemd
en angstig voelen en ontheemd
biedt hen een veilig onderdak
want voor hen heeft de Heer een zwak.

Geef aan wie arm zijn, koud en naakt,
die hun bezit zijn kwijt geraakt,
door hen te kleden het gevoel
hoe God hun leven heeft bedoeld.

Wie ziek zijn en door pijn geplaagd
de zin daarvan als grote vraag.
Wees hen uit naam van God nabij
sta sprekend, zwijgend aan hun zij.

Laat mensen nooit terzijde staan
vanwege fouten ooit begaan.
Open uw hart, reik hen uw hand
en breng iets ongedachts tot stand.

Wanneer het leven is volbracht
leg dan met eerbied en ontzag
de doden in de aarde neer,
als Gods beminden, tot Gods eer.

Wij stellen tot in deze tijd
tekenen van barmhartigheid
opdat de wereld blijvend merkt
dat God door mensenhanden werkt.